

Heidi Lindgrén

TUKIPERHEVANHEMPIEN
VÄKIVALTATIETOUS JA
-KOKEMUKSET

Opinnäytetyö
Sosionomin koulutusohjelma

Helmikuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 8.2.2012
Tekijä(t) Heidi Lindgrén	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)	
Nimeke TUKIPERHEVANHEMPIEN VÄKIVALTATIETOUS JA -KOKEMUKSET		
Tiivistelmä <p>Tein opinnäytetyöni yhteistyössä Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) -hankkeen kanssa. Tutkimusote oli sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, missä määrin väkivaltakokemuksia esiintyy tukiperheissä käyvillä tuettavilla lapsilla ja miten väkivaltakokemukset näkyvät tukiperheen arjessa. Selvitin myös millaista tukea ja tietoa tukiperhevanhemmat kaipaisivat väkivaltakokemusten käsittelyyn.</p> <p>Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla Webropolilla tehdyllä kyselylomakkeella, joka lähetettiin sähköpostitse. Kysely lähetettiin Pelastakaa Lapset Ry:n Keski-Suomen aluetoimiston tukiperheille, joilla on sähköpostiosoite. Heitä oli yhteensä 105. Kyselyn vastausprosentiksi saatiin uusintalähetyksen jälkeen 46,5 %:a. Vastausten analysoinnissa käytettiin sisällönanalyysia ja teemoittelua. Aiheesta ei ollut aiempaa tutkimusta, joten pyrkimyksenäni oli ensisijaisesti ilmiön kuvaaminen ja tukiperhevanhempien oman kokemuksen selvittäminen.</p> <p>Tutkimustulokset osoittivat, että tuettavien lasten keskuudessa perheväkivaltakokemukset ovat varsin yleisiä. 37 vastanneesta tukiperhevanhemmista 17 tiesi ja 18 arvioi tuettavan lapsen kohdanneen perheväkivaltaa. Yleisimmät kokemukset tulivat ilmi vanhempien itse kertomana tai ne ilmenivät jotenkin lasten käytöksestä ja puheista. 46,2 prosenttia koki väkivaltakokemusten näkyvän jotenkin tukiperheen arjessa ja 46,1 prosenttia ei ollut havainnut niiden juurikaan vaikuttavan arkeen. Mikäli lapsi oli kokenut perheväkivaltaa, se näkyi yleisimmän jotenkin hänen käytöksestään tai olemuksestaan. Tukiperhevanhempien tietämys perheväkivallasta vaihteli. Tulokset osoittivat, että tietoa ja tukea kaivattiin lisää. Tiedonsaannin kautta pyrittiin saamaan työkaluja arkeen ja lapsen tukemiseen. Tukea toivottiin ensisijaisesti Pelastakaa Lapset Ry:ltä ja sosiaalitoimintakollegoilta. Tutkimuksen kautta saatuja tuloksia käytetään Pelastakaa Lapset Ry:n tukiperheiden koulutuksen suunnitteluun.</p>		
Asiasanat (avainsanat) perheväkivalta, lastensuojelu, avohuolto, tukiperheet		
Sivumäärä 34 + 11	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Seija Nissinen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Pelastakaa Lapset Ry	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis <p style="text-align: center;">8th February 2012</p>	
Author(s) Heidi Lindgrén		Degree programme and option Degree programme in Social Services, Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis SUPPORT FAMILY PARENT'S KNOWLEDGE AND EXPERIENCES ABOUT DOMESTIC VIOLENCE			
Abstract <p>The thesis was collaborated with Kokemukset näkyviin – väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa 2009–2012 – Project. The research was both quantitative and qualitative. The aim of this study was to find out how much there are experiences of violence among children who visit a support family and how those experiences influence support families` life. I also wanted to find out what kind of support and knowledge support families were hoping to gain for dealing with the experiences of domestic violence.</p> <p>The answers were collected from half structured questionnaire which was made with Webropol and sent by e-mail. The questionnaire was send to all Save the children organization Central Finland regional office`s support families who had an e-mail address. Overall there were 105 families. The response rate was after the second mailing 46,5 %. The analysis was carried out with contents analysis and typecasting. Because the topic hasn` t been investigated before this study aimed at describing the phenomenon and clarify support families` own experiences.</p> <p>The study showed in the experiences of domestic violence were common. 37 % of support families knew and 42 % evaluated that support child has faced domestic violence. Mostly experiences came along when parents themselves told about it or it showed the child`s behavior and talk. 46,2 % thought that violence experiences affected somehow support family`s life while 46,1% hadn`t noticed a major impact on their everyday life. Typically experiences of domestic violence somehow reflected in the child`s behavior or manner. Knowledge about domestic violence varied. It seemed that knowledge and support were hoped more. More information is thought to give tools to everyday life and supporting child. Support was hoped to get from Save the children organization and a social worker. Save the children organization use the results when they are planning coaching to support families.</p>			
Subject headings, (keywords) domestic violence, child welfare, community care, support family			
Pages 34p. + app. 11 p.		Language Finnish	
URN			
Remarks, notes on appendices			
Tutor Seija Nissinen		Bachelor's thesis assigned by Save the Children Finland	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KOKEMUKSET NÄKYVIIN - VÄKIVALTATYÖN KEHITTÄMINEN SIJAISHUOLLOSSA (2009–2012) -HANKE.....	2
3	PERHEVÄKIVALTA.....	4
4	LAPSIIN KOHDISTUVA PERHEVÄKIVALTA	5
	4.1 Lapsiin kohdistuvan perheväkivallan muodot	5
	4.2 Perheväkivallan vaikutukset	7
5	LASTENSUOJELUN AVOHUOLTO	12
	5.1 Lastensuojelulaki	12
	5.2 Tukiperhetoiminta.....	13
	5.3 Tukiperheiden kokemukset väkivallasta.....	14
	5.4 Tukiperheiden saama tuki väkivaltatilanteissa	15
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	15
	6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	16
	6.2 Tutkimusprosessi	16
	6.3 Tutkimusmenetelmä	18
	6.4 Kysely	19
	6.5 Aineiston analyysi	21
7	TUTKIMUSTULOKSET	22
	7.1 Taustatiedot.....	22
	7.2 Väkivaltakokemusten esiintyminen ja ilmitulo	23
	7.3 Väkivaltakokemusten näkyminen tukiperheen arjessa.....	25
	7.4 Tiedon, tuen ja koulutuksen tarve.....	25
8	POHDINTA	29
9	LÄHTEET	35
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia tukiperhevanhempien väkivaltatietoutta ja heidän kokemuksiaan. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) -hankeen kanssa. Väkivaltaa on tutkittu eri näkökulmista, mutta tukiperheitä koskevaa tutkimusta aiheesta ei ole. Pyrin tutkimuksellani selvittämään perheväkivaltakokemusten yleisyyttä ja ilmenemistä tuettavien lasten keskuudessa. Kartoitan myös tukiperhevanhempien tämän hetkistä väkivaltatietoutta sekä mahdollisia toiveita ja tarpeita tiedon ja tuen saannin suhteen.

Oranen (2004, 132) toteaa, että perheväkivalta on pitkään mielletty aikuisten ongelmaksi, joka ei kosketa lapsia. Vanhemmat ajattelevat usein, että lapset eivät ole tietoisia perheessä ilmenevästä väkivallasta. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet väkivallan vaikuttavan aina lasten elämään, vaikka he eivät itse olisi suoraan väkivallan kohteena. Väkivallan vaikutukset ovat laajat ja pitkäkestoiset. Jos lapsi on kohdannut perheväkivaltaa kotonaan, nämä vaikutukset ovat läsnä eri tavoin myös tukiperheiden arjessa. Mikäli tukiperhevanhempi ei ole niistä tietoinen, lapsen tilanteen tunnistaminen ja ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Keskustelua perheistä ja perheiden sisällä ilmenevistä ongelmista ovat viime aikoina herättäneet perhesurmat, joita on lyhyen ajan sisällä sattunut huolestuttavan paljon. Erityisen tärkeää olisi perheiden ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen ennen kuin on liian myöhäistä. Jokaisella lapsella tulee myös olla oikeus elää vailla väkivallan muodostamaa varjoa.

Tuki- ja sijaisperhetoiminta on kiinnostanut minua jo kauan, koska lähipiirissäni on toiminut molempia ja toiminta on sitä kautta tullut minulle tutuksi. Olen ajatellut, että joskus tulevaisuudessa oma perheeni voisi toimia tukiperheenä. Kun syvennyin aiheeseen, huomasin, että yleisesti ottaen tukiperheitä koskeva tutkimus on todella vähäistä, melkein olematonta. Tämä antoi lisämotivaatiota työskentelyyn, jotta erityisesti tässä tärkeässä ja tukiperheitä suuresti koskevassa asiassa, saataisiin myös tukiperhevanhempien ääni vihdoin kuuluviin.

Teoriaosuudessa perehdyn tutkimuksen kannalta oleellisiin taustatekijöihin. Tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä ovat perheväkivalta, lastensuojelu, avohuolto lastensuojelun kentällä sekä tukiperheet. Teoriaosuuden toisessa luvussa avaan hie- man Pelastakaa Lapset Ry:n toimintaa sekä kerron Kokemukset näkyviin - väkivalta- työn kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) -hankkeesta. Kolmannessa luvussa kerron yleisesti perheväkivallasta. Neljännessä luvussa keskityn erityisesti lapsiin kohdistuvaan perheväkivaltaan sekä sen ilmenemiseen ja vaikutuksiin. Viides luku käsittelee lastensuojelun avohuoltoa ja tukiperhetoiminnan roolia lasten auttamisessa.

Etsin vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka ovat seuraavat:

1. Missä määrin väkivaltakokemuksia esiintyy tuettavilla lapsilla?
2. Miten väkivaltakokemukset näkyvät tukiperheen arjessa?
3. Millaista tukea ja tietoa tukiperheet kaipaivat väkivaltakokemusten käsittelyyn?

Tutkimus toteutettiin sähköpostin välityksellä puolistrukturoidun kyselylomakkeen muodossa kesällä 2011.

2 KOKEMUKSET NÄKYVIIN - VÄKIVALTATYÖN KEHITTÄMINEN SIAISHUOLLOSSA (2009–2012) -HANKE

Pelastakaa Lasten toiminnan päämääränä on edistää lasten oikeuksien toteutumista sekä parantaa lasten asemaa kotimaassa ja kansainvälisesti. Kotimaassa panostetaan myös lastensuojelun lisäksi suunnitelmalliseen kehittämis- ja vaikuttamistyöhön. (Pelastakaa Lapset 2011.)

Pelastakaa Lapset on vuonna 1922 perustettu kansalaisjärjestöjärjestö, joka tekee työtä lasta arvostavan, lasta huomioivan, lasta kuulevan, lapsilta oppivan ja lapsille toivoa antavan sekä lapsille mahdollisuuksia antavan maailman puolesta. Työtä tehdään laadullisen ammatillisen työn, lapsipoliittisen vaikuttamisen ja auttamisen kautta. Pelastakaa Lapset Ry:n toimintamuotoja ovat mm. vapaaehtoistoiminta, kotimaiset ja kansainväliset adoptiot, kummitoiminta, lasten hätäaputoiminta, lähialue- ja kehitysyh-

teistyöhankkeet sekä lasten lomakoti-, tukiperhe-, sijaishuolto-, ja lastenkotitoiminta eri puolilla Suomea. (Pelastakaa Lapset 2011.)

Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) on hanke, jossa kaksi kansalaisjärjestöä, Viola – väkivallasta vapaaksi ry ja Pelastakaa Lapset Ry, yhdistävät osaamistaan. Väkivaltatyö nähdään osana sijaishuoltoa ja sijaishuolto taas osana väkivaltatyötä. Vaikka monet lapset ovat altistuneet kotonaan väkivallalle ja kaltoinkohtelulle, asia jää usein vaille huomiota huostaanotto- ja sijoitusprosesseissa. Väkivalta on mainittu harvoin itse sijoituksen syynä, mutta lapsi voi kuitenkin tuoda omat kaltoinkohtelukokemuksensa myös sijaisperheen samoin kuin tukiperheen toimintakulttuuriin. On myös mahdollista, että sijais- tai tukiperheellä on olemassa omat kokemuksensa väkivallasta. Eri osapuolten kokema väkivalta voi olla yhteistyötä hankaloittava tekijä. (Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa 2009–2012.)

Hankkeen tarkoituksena on tuoda näkyviin sijaishuollon eri osapuolten kokemukset väkivallasta. Hankkeen kautta rakennetaan mahdollisuuksia kaltoinkohtelu- ja väkivaltakokemusten käsittelyyn sekä terapeutin että vertaistuen keinoin. Kohderyhmiä ovat sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret, syntymävanhemmat ja lähiomaiset, sijaisperheet sekä sijaishuollossa lapsuutensa kasvaneet aikuiset. Hankkeen pyrkimyksenä on myös lisätä sosiaalityön ammatillisten toimijoiden valmiuksia kohdata väkivalta sijoitusprosessissa luomalla erilaisia työskentelymalleja väkivaltatyöskentelyyn. Lisäksi hanke tukee sijaishuollon osapuolia vahvistamalla tiedontuotantoa sijaishuollossa kasvaneiden kokemuksista. (Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa 2009–2012.)

Hankkeen toiminnan tuloksina odotetaan väkivaltatyön ja sijaishuollon yhdistymistä ja liittymistä toisiinsa. Kansalaislähtöisyyden ja osallisuuden odotetaan vahvistuvan. Hankkeen myötä kahden maakunnan alueelle on luotu järjestöpohjainen tuki- ja palvelumalli. Lisäksi hankkeen myötä tuotetaan tietoa lastensuojelusta, väkivallasta ja sijaishuollosta sekä saadaan koulutus- ja tiedotusmateriaalia. (Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa 2009–2012.)

3 PERHEVÄKIVALTA

Husso (2005, 11) toteaa, että perheissä ja parisuhteissa tapahtuva väkivalta on laaja, naisia, miehiä ja lapsia satuttava ja kaikkia sosiaaliryhmiä koskettava asia. Se on yksi vaikeimmista yhteiskunnallisista ongelmista ja se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa perheväkivalta on ollut usein tabu, perheen yksityisasia, joka ei kuulu ulkopuolisille. Perheväkivaltaa ylläpitää näkymättömyys yksilö-, perhe- ja yhteiskunnallisella tasolla (Holmberg 2000, 7). Perheväkivallalla tarkoitetaan perheen sisällä ilmenevää väkivaltaa. Käsite sisältää naiseen ja mieheen kohdistuvan väkivallan sekä lapsen väkivallan kohteena. (Oranen 2004, 129.)

Väkivalta perheessä vanhempien välillä vahingoittaa koko perhettä, myös lapsia, vaikka he eivät olisi itse osallisina suoranaisiin tapahtumiin. Muita perheväkivallanmuotoja ovat vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta, lasten vanhempiin kohdistama väkivalta sekä sisarusten keskinäinen väkivalta. (Lepistö 2010, 23.) Kaiken kaikkiaan perheväkivalta on hyvin moniulotteinen ongelma, jolla on vakavia ja laaja-alaisia vaikutuksia yksilön psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä yleiseen hyvinvointiin. (Holmberg 2000, 7).

Sekä tutkimusten että käytännön työn perusteella näyttää siltä, että väkivallalla on taipumus kumuloitua perheessä. Jos väkivaltaa ilmenee perheessä jossakin muodossa ja suhteessa, on todennäköistä, että sitä ilmenee myös muissa muodoissa ja suhteissa. (Oranen 2004, 133.) Aikuisen käyttämät väkivaltaiset menetelmät siirtyvät tiedostamattomasti usein myös osaksi lasten toimintaa (Huhtalo, Kuhanen & Pyykkö 2003, 22).

Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla ja keskeisenä syynä tähän voidaan pitää ilmoitusalttiuden kasvamista sekä poliisin ilmiöön kiinnittämää huomiota. Poliisin vuonna 2007 tilastoimista väkivaltarikoksista 12 prosenttia rekisteröitiin perheväkivallaksi, jonka uhreina ovat lapset, miehet ja naiset. (Verkkokatsaus 2009, 1.) Tässä siis ovat mukana vain poliisin tietoon tulleet perhevä-

kivaltatapaukset, joten perheväkivallan keskellä elävien lasten lukumäärää on vaikea arvioida, sillä liian usein tapaukset jäävät pimentoon.

Perheessä ja parisuhteessa tapahtuva väkivalta tuntuu usein kiusalliselta yksityisasialta, johon ei mielellään haluta puuttua tai sotkeutua. Koska väkivaltaongelmaan ei herkästi haeta apua, on siihen tämän vuoksi vaikea puuttua. Väkivallan käsittämättömyys puolestaan mahdollistaa väkivallasta vaikenemisen, väkivallan läsnäolon torjumisen ja sen vaikutusten sivuuttamisen, väkivaltaan puuttumatta jättämisen ja väkivallan vaikutusten jatkumisen sukupolvelta toiselle. (Husso 2005, 14–16.)

4 LAPSIIN KOHDISTUVA PERHEVÄKIVALTA

Suomessa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta käytetään nimityksiä lasten kaltoinkohdeltu, pahoinpitely ja laiminlyönti. Väkivalta voidaan jaotella fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Se voi olla luonteeltaan aktiivista tai passiivista. Passiivinen näkökulma tuo esiin sen, että yhtä lailla tekemättä jättäminenkin voi olla vaikutuksiltaan väkivaltaista. (Paavilainen & Pösö 2003, 14–15.)

4.1 Lapsiin kohdistuvan perheväkivallan muodot

Lepistö määrittelee (2010, 25) fyysisen väkivallan lapsen hoivaajan tarkoitukselliseksi teoksi, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kipua, todellisia fyysisiä vammoja sekä tilapäisiä tai pysyviä toiminnan vaikeuksia. Fyysistä väkivaltaa on lyöminen, potkiminen, tupakalla polttaminen, hiuksista repiminen (tukistaminen), viiltäminen, puukottaminen, kuristaminen sekä ampuminen. Aktiivinen kemiallinen väkivalta tarkoittaa päihteiden ja tarpeettomien lääkkeiden antamista. Passiivinen kemiallinen väkivalta puolestaan on käänteisilmiö, jolloin lapselle ei anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä tai hänen tarvitsemaansa ruokavaliota ei noudateta.

Lapseen kohdistettu psyykinen eli henkinen väkivalta on lapsen mielen tahallista loukkaamista, joka voi ilmetä sanoin, teoin, ilmein tai elein. Se voi olla mm. loukkaa-

vaa nimittelyä, hyljeksimistä, eristämistä, lapsen nöyryyttämistä toisten nähden, lapselle huutamista ja kiroilua, kiristämistä, uhkailua ja pelottelua tai sitä, että lapseen suhtaudutaan ivallisesti. (Holmberg 2000, 11.) Hoivaaja ei tarjoa lapselle asianmukaista, kannustavaa ympäristöä. On lapsen psyykkisen kehityksen kannalta vahingollista, jos lapsi jää vaille turvaa ja lohdutuksen kokemuksia ja hänen tunnetarpeisiinsa suhtaudutaan välinpitämättömästi. Vahingollista on myös se, että kasvattaja on liian vaativa tai tunkeutuva eikä lapsen tarpeita tai edellytyksiä huomioida. (Lepistö 2010, 25.)

Lapsen laiminlyönnillä on erilaisia ilmenemismuotoja. Se voi olla psyykkistä tai fyysistä. Emotionaalisella laiminlyönnillä tarkoitetaan hyväksynnän ja arvion tunteen puuttumista sekä lapsen emotionaalisiin tarpeisiin reagoimattomuutta, jolloin lapsen vanhemmat eivät ole emotionaalisesti läsnä. Vanhempien käsitys lapsesta voi olla negatiivinen tai väärä ja lapsen kohdistetaan vihamielisyyttä, halveksuntaa ja torjuntaa. Vuorovaikutus lapsen kanssa voi olla epäjohdonmukaista ja lapsen ikään nähden epäasiallista. Lasta saatetaan ylisuojella tai hänen oppimistaan ja uteliaisuuttaan voidaan rajoittaa. Emotionaalista laiminlyöntiä esiintyy usein fyysisen laiminlyönnin yhteydessä. (Humppi 2008, 17; Lepistö 2010, 26–27.) Lapsen hoidon laiminlyönti on passiivista fyysistä väkivaltaa, jolla tarkoitetaan lapsen perustarpeiden huomiotta jättämistä (Humppi 2008, 17). Lapsen suotuisan kehityksen kannalta välttämättömiä perustarpeita ovat riittävä ravinto, vaatetus, puhtaus, valvonta ja turvallisuus, virikkeiden saaminen, terveydenhuolto ja koulutus. Tärkeimpiä perustarpeita ovat rakkaus, nähdä ja kuulla tuleminen sekä hyväksynnän ja arvostuksen saaminen. (Söderholm 2004, 60.)

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tekoja, joissa lapsi altistetaan ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, josta on haittaa hänen kehitykselleen ja jota lapsi ei ymmärrä tai johon hän ei ole antanut suostumustaan. Siihen voi liittyä pakottamista, väkivaltaa tai sillä uhkailua. Rikoslain (39/1889 20. luku 6§) mukaan sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai alle 16-vuotiaan lapsen sellainen koskettelu tai muu seksuaalinen teko, joka voi vahingoittaa hänen kehitystään, luetaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Hyväksikäyttöä on tirkistely, itsensäpaljastaminen, lapsen sukupuol-

lielinten koskettelu ja hyväily, lapsen johdattaminen aikuisten sukuelinten kosketteluun tai masturbointiin, raiskaus tai yhdyntä sekä lapsen altistaminen ikään sopimattomalle seksuaalisuudelle. (Humppi 2008, 18; Lepistö 2010, 26.) Lapsen seksuaalinen koskettelu ja muut teot ovat aina rikoksia, vaikka lapsi olisi tilanteessa vapaaehtoisesti mukana (Holmberg 200, 11).

Sariolan ja Ellosen (2008, 73) mukaan vuonna 2008 tehdyssä lapsiuhritutkimuksesta kävi ilmi, että riippumatta siitä, keneen väkivalta kohdistuu, lähes puolet yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ilmoitti nähneensä tai kuulleensa kotonaan kuluvan vuoden aikana jotain perheväkivaltaa. Siitä noin puolet on jäänyt henkisen väkivallan tasolle. Kuudesluokkalaisista tytöistä noin kolmannes ja pojista neljännes ilmoittaa nähneensä kotonaan väkivaltaa. Tulokset antavat viitteitä siitä, että lapset kertovat näkevänsä väkivaltaa kotonaan useammin kuin vanhemmat ajattelevat. Lasten osalta myös väkivallan näkeminen, kuuleminen tai välillinen kokeminen muulla tavoin kodissa ja perheessä luetaan yhä useammin väkivallan kokemiseksi. Tätä kutsutaan epäsuoraksi väkivallaksi. Tutkimusten mukaan epäsuoralle väkivallalle altistumisen vaikutukset lapsen psyykkiseen ja fyysiseen kehitykseen ovat yhtä vakavia kuin suoran fyysisen väkivallan kohdalla. (Humppi 2008, 19; Paavilainen & Pösö 2003, 14.)

4.2 Perheväkivallan vaikutukset

Väkivallan keskellä eläminen on aina lapsille vahingollista, ja perheväkivalta on lapsen kannalta hyvin vaikea asia. Lapselle tärkeimmät ja periaatteessa turvallisimmat ihmiset tekevät lapsen elämästä pelottavan ja turvattoman. (Oranen & Keränen 2006, 82.) Osa väkivallan vaikutuksista on välittömiä ja suoria kun taas osa välittyy pidemmän ajan kuluessa (Oranen 2004, 134). Väkivallalle altistuminen on vakava kehityksellinen riskitekijä. Miten perheväkivallalle altistumien vaikuttaa lapsen elämään, riippuu useasta eri tekijästä, joita ovat lapsen ikä ja sukupuoli, väkivallan määrä, kesto, toistuvuus, laatu ja vakavuusaste, läheisyys ja riippuvuus väkivallan tekijään, suojaavien tekijöiden määrä ja laatu sekä muut mahdolliset samanaikaiset riskitekijät. Fyysiset, emotionaaliset ja käyttäytymishäiriöt vaihtelevat riippuen lapsen kehitysvaiheesta teon tapahtuessa. (Lepistö 2010, 27.)

Lasten suhde kotona tapahtuvaan väkivaltaan on aina aktiivinen, eivätkä lapset ole vain sivusta seuraajia, joita tapahtumat eivät kosketa. Väkivallan uhka vaikuttaa lasten elämään voimakkaasti, vaikka ulkoapäin katsoen mitään ei olisi vielä tapahtunutkaan. Lapset oppivat ennakoimaan riitatilanteita, jolloin he huomaavat ilmapiirin jännittymisen ja he osaavat usein myös lukea tarkkaan vaaran merkkejä. (Oranen 2001, 48.)

Väkivallan negatiiviset vaikutukset lapsen kehitykseen välittyvät osittain vanhemmuudessa ilmenevien ongelmien kautta (Oranen 2004, 135). Perheessä, jossa perheväkivaltaa ilmenee, vanhempi tai vanhemmat tuntuvat arvaamattomilta, epäluotettavilta ja joskus välinpitämättömiltä. Vanhempien käyttäytymisen ja kodin tilanteiden ennakoimattomuuden vuoksi lapsi tuntee itsensä turvattomaksi eikä lapsi opi luottamaan aikuisen apuun. (Holmberg 2000, 9.)

Elonen (2007, 17) toteaa, että väkivallalle altistumisella on osoitettu olevan jopa yhtä vaikeat seuraukset kuin väkivallan kohteena olemisella. Perheväkivallan sivusta seuraaminen tai sen kohteeksi joutuminen aiheuttavat lapselle paljon ristiriitaisia tunteita, kuten vihaa, pelkoa, syyllisyyttä, häpeää, huolta, rakkautta, hämmennystä ja avuttomuutta. Lapsille on ominaista reagoida eri tavoin väkivaltaan eri ikävaiheissa. (Holmberg 2003, 14.)

Vakavalle väkivallalle altistuneelle lapselle voi kehittyä traumaperäinen stressihäiriö PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder), jonka oireita ovat trauman uudelleen kokeminen. Esimerkiksi lapsen mieleen tunkeutuu muistikuvia tilanteesta, hänellä voi olla fyysisiä tuntemuksia, painajaisia ja hän saattaa toistaa tapahtumia leikeissään. Lapsella voi ilmetä eristyneisyyden ja vierauden tunnetta sekä tunnereaktioiden puuttumista, joka näkyy tapahtumiin liittyvien ajatusten ja tunteiden torjumisena, eristyneisyyden ja vierauden tunteena sekä tunnereaktioiden puuttumisena. Kolmas oire on lapsen ylivireys, jonka oireena ovat ärtyneisyys, nukahtamisvaikeudet, ylivilkkaus ja raivokohtaukset. (Oranen 2001, 52.)

	Vauva- ja taaperoikä	Leikki-ikä	Kouluikä
<i>Käyttäytyminen</i>	Vaativuus, voimattomuus	Aggressiivisuus, käyttäytymishäiriöt, eläinten julma kohtelu	Aggressiivisuus, käytöshäiriöt, tottelemattomuus, kiusaaminen
<i>Emotionaalinen</i>		Pelot ja ahdistuneisuus, surullisuus, huoli äidistä; PTSD-oireet, negatiivisuus	Pelot ja ahdistuneisuus, masennus, matala itsetunto, syyllisyys, häpeä, PTSD-oireet
<i>Fyysinen</i>	Rauhattomuus, uni- ja syömisvaikeudet	Ylivilkkkaus, vaativuus, taantuvuus, taantuminen	
<i>Kognitiivinen</i>	Kehityksen viivästyminen	Itsesyytökset	Kouluvaikeudet, itsesyytökset, väkivaltamyönteiset asenteet
<i>Sosiaalinen</i>		Vaikeudet suhteissa ikätovereihin ja aikuisiin, ambivalenssi suhteessa hoivaavaan aikuiseen	Vaikeudet toverisuhteissa, vähemmän kavereita ja heikompiä suhteita

Kuvio 1. Väkivallan mahdollisia vaikutuksia lapsen eri kehitysvaiheissa (Perhe- ja lähisuhdeväkivalta 2006, 66–67)

Perheväkivaltaa kokeneella vauvalla häiriöitä voi olla havaittavissa uni - valvetyissä, vuorovaikutussuhteiden rakentumisessa sekä ruokailussa (Oranen 2005, 137). Epävakaassa ja turvattomassa ympäristössä vauvan on vaikea rauhoittua nukkumaan ja nukahdettuaan hän säpsähtelee helposti hereille. Vauvan vuorovaikutuksellisuuden ja motoriikan kehitys on voinut viivästyä. Vauva on levoton ja vaikeasti rauhoitettavissa ja itkee paljon. Tämän voi aiheuttaa väkivaltaisen ilmapiirin lisäksi myös se, että vauvan tarpeita ei ole tyydytetty johdonmukaisesti ja turvallisuutta luovalla tavalla. (Holmberg 2000, 14–15.)

Vauvasta muodostuu usein osa väkivallan kierrettä. Vauva itkee, koska hänen tarpeitaan ei ole tyydytetty ja vanhemmat puolestaan hermostuvat itkevään vauvaan, minkä seurauksena hän itkee yhä rajummin. (Holmberg 2000,15.) Traumaattinen kokemus vauvaiässä häiritsee turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista, koska perusluottamusta hoitajan tarjoamaan turvaan ja hyvántahtoisuuteen ei synny. Traumatisoituneiden vauvojen katse voi jähmettyä odottamatta, ja vastavuoroinen kommunikaatio kat-

keaa ilman syytä. Traumatisoitunut lapsi pyrkii vetäytymään ulkoisesta uhkasta omaan sisäiseen maailmaansa. (Punamäki 2010, 131.)

Leikki-ikäiset lapset oppivat mallista ja he jäljittelevät mielellään aikuisia sanoin ja teoin. Perheväkivalta voi käydä ilmi lapsen toiminnoissa, kuten rajuina ja satuttavina leikkeinä tai karkeana kielenkäyttönä. (Holmberg 2000, 15.) Lisäksi on todettu ongelmia käyttäytymisen säätelyssä ja aggression hallinnassa sekä pelkoja ja ahdistuneisuutta (Oranen 2004, 138). Tuomalla väkivaltatilanteet leikkeihin lapsi ilmaisee ristiriitaisia ja vaikeita tunteitaan ja harjoittelee samalla ongelmanratkaisua. Symboliset prosessit, kuten leikki, mielikuvitus ja sadut antavat lapselle mahdollisuuden unelmoida onnellisesta lopusta, vakuuttua oikeudenmukaisuudesta ja kokea pelastavaa kaikkivoipaisuutta. Jotkut tapahtumat voivat olla lapsen kestokyvyn ylittäviä, jolloin normaali ja ”parantava” leikki muuttuu traumaperäiseksi leikiksi. Traumaperäiselle leikille ominaista on leikin muuttumattomuus, rituaalisuus ja ilottomuus. (Punamäki 2010, 133.)

Leikki-ikäisillä ilmenee muita ikäryhmiä enemmän somaattisia ongelmia, kuten vatsakipuja ja pääkipuja. Perheväkivalta voi myös aiheuttaa lapsen taantumisen ikätasoaan varhaisemmalle kehitystasolle ja esimerkiksi pitkään kuivana ollut lapsi voi alkaa uudelleen kastella housunsa, haluta kauan sitten hylätyn tuttinsa takaisin tai alkaa puhua vauvakielellä. (Holmberg 2000, 15.)

Kouluiässä lapsella väkivallalle altistumiseen voi liittyä vaikeuksia kaverisuhteissa, käytöshäiriöitä, alttiutta kiusata muita tai tulla kiusatuksi, oppimisvaikeuksia sekä erilaisia emotionaalisia oireita kuten ahdistuneisuutta, pelkoja, syyllisyyden tunteita ja häpeää. (Oranen 2004, 138.) Lapsi on oppinut perheväkivallan olevan jotain salattavaa ja hävettävää. Perheväkivaltaa selitetään tekosyiden varjolla ja sen vakavuutta vähätellään tai se kielletään kokonaan. Sääntöihin ja rutiineihin sopeutuminen voi olla vaikeaa, jos niihin ei ole tottunut kotiympäristössään. Kouluikäinen lapsi voi olla leikki-ikäisen tavoin joko hyvin aggressiivinen leikeissään ja suhteessa muihin lapsiin tai sitten päinvastoin hyvin, sulkeutunut, vetäytynyt ja arka. (Holmberg 2000, 16.)

Kouluikäisellä lapsella traumaan liittyvät pelot ovat hyvin voimakkaita, konkreettisia ja todentuntuisia. Kun lapsi on kokenut traumaattisen tapahtuman, hän on jatkuvasti tietoinen mahdollisista uusista vaaroista ja hän kohdistaa tarkkaavaisuutensa uhkiin. Tämän seurauksena keskittymiskyky ja koulumotivaatio voivat kärsiä, minkä takia koulusuoritukset huononevat. (Punamäki 2010, 136.)

Seuraukset seksuaalisesta hyväksikäytöstä ovat sitä vakavampia, mitä enemmän hyväksikäyttöön liittyy väkivaltaisuutta, uhkauksia, salaisuuksia sekä rooliristiriitoja. Seksuaalinen hyväksikäyttö vahingoittaa lapsen psyykkistä ja seksuaalilista kehitystä ja se johtaa ahdistuksen, pelon, häpeän, syyllisyyden, avuttomuuden ja hylätyksi tulemisen tunteisiin. Häpeä ja viha kanavoituvat usein vihana, joka kohdistetaan ensisijaisesti itseen. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi johtaa myös lapsen oman seksuaalisen identiteetin hämärtymiseen. (Lepistö 2010, 29.)

Väkivallan kohteena oleva tai ollut lapsi tai aikuinen ei uskalla usein hakea itse apua. Lapset eivät välttämättä edes tiedä, että perheessä koettu väkivalta ei kuulu normaaliin lapsuuteen ja perhe-elämään. Tämän vuoksi he eivät osaa itse hakea ratkaisua tilanteelleen. (Paavilainen & Pösö 2003, 75.) Syyllisyyden tunteminen on sisäänrakennettuna väkivaltakokemuksiin kaikkien eri osapuolten kannalta (Holmberg 2000, 7). Perheväkivallan sivusta seuraaminen ja uhriksi joutuminen on lapselle traumatisoiva kokemus (Holmberg 2003, 17). Väkivallan kokemisesta voi seurata vakavia kehityshäiriöitä ja psyykkisiä ongelmia, jotka ovat havaittavissa vasta myöhemmin (Ellonen 2007, 16).

Perheväkivallan vaikutusten ja oireiden huomaaminen lapsessa on tärkeää, jotta lapsen tilanteeseen voidaan puuttua riittävän varhaisessa vaiheessa ja hän saa tarvitsemansa avun. Varhaisen väliintulon ensisijainen tehtävä on lapsen kärsimyksen lievittäminen sekä mahdollisten erityistarpeiden kartoittaminen ja niihin vastaaminen. (Holmberg 2000, 10.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsuuden aikaisilla väkivaltakokemuksilla ja tunne-elämän laiminlyönneillä on myös rikolliseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen johtavia vaikutuksia. (Huhtalo ym. 2003, 21).

5 LASTENSUOJELUN AVOHUOLTO

Lastensuojelu tarkoittaa laajimmassa merkityksessään kaikkea sitä toimintaa ja työtä, jota tehdään lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistämiseksi (Peltonen 2003, 137). Perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu voidaan jakaa kolmeen pääosaan: avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Lastensuojelulaki edellyttää avohuollon käyttöä ensisijaisesti, mikäli se on mahdollista. (Forsberg & Linnas 2004, 220 & 235.) Suurin osa lastensuojelutyöstä on avohuollon sosiaalityötä, jonka tavoitteena on tarjota perheelle apua ongelmiin varhaisessa vaiheessa sekä tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Lähtökohtana työskentelylle on, että lasta ja perhettä tuetaan heidän omassa elinympäristössään. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja, 2005.) Lapsen tarve lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen kertoo siitä, ettei perheitä ja lapsia voida auttaa riittävästi kunnan peruspalvelujen kautta, jolloin he ovat lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien tarpeessa (Heino 2009, 53).

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on lapsen myönteisten kasvuolojen tukeminen ja edistäminen sekä vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyvyn ja -mahdollisuuksien tukeminen ja vahvistaminen. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä (34§), jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai ne eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään. Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain vapaaehtoisesti mieluiten molempien huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella. (Räty 2007, 201.)

5.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (1§). Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun avohuollon järjestämiseen. Avohuollon sisältö on määritelty lastensuojelulaissa näin:

”Lastensuojelulaki 36§: Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on sosiaalihuoltolain 17§:n 1 ja 2 momentissa mainittujen sosiaalipalveluiden, kuten lasten päivähoiton ja kotipalvelun, sekä toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisen toimeentulon ja ehkäisevän toimeentulotuen lisäksi järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimina:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;*
- 2) lapsen taloudellinen ja muut tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;*
- 3) tukihenkilö- tai perhe;*
- 4) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja;*
- 5) perhetyötä;*
- 6) koko perheen 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon;*
- 7) vertaisryhmätoimintaa;*
- 8) loma sekä virkistystoimintaa; sekä*
- 9) muista lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.”*

(Lastensuojelulaki 2007)

5.2 Tukiperhetoiminta

Tukiperhetoiminta on yksi lastensuojelulain 36§ avohuollon mukaisista tukitoimista lapsen ja perheen auttamiseksi. Sitä on tarvittaessa järjestettävä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen. Tukiperhe voi toimia esimerkiksi lapsen viikonloppuperheenä ja siellä lapsi voi lomailaa sekä viettää vapaa-aikaansa. (Räty 2007, 205–207.)

Pelastakaa Lapset Ry:n (2011) tukiperhetoiminnan tarkoituksena on auttaa lapsiperheitä selviytymään paremmin silloin, kun vanhempien omat voimavarat ovat heikentyneet, jolloin lapsen ja hänen perheensä jaksamista tuetaan. Tukiperheissä käyvät lapset asuvat omassa kodissaan. Erilaisissa elämäntilanteissa eläville tukea tarvitseville lapsille tarvitaan myös erityyppisiä tukiperheitä. Vaikea tilanne ja tuen tarve voi

syntyä monesta eri syystä, joita ovat esimerkiksi yksinhuoltajuus, vanhemman sairaus tai perheen heikko sosiaalinen verkosto. Tukiperheet ovat tavallisia vapaaehtoisina toimivia perheitä, joilla on aikaa olla lapsen tukena sekä kykyä tarjota lapselle turvallista ja lämmintä huolenpitoa. Tukiperheen voi tarjota lapselle lapsiperhe, lapseton pariskunta tai yksinasuva henkilö. Lapset käyvät tukiperheessä noin kerran kuussa. Lapsen hoidosta maksetaan kulukorvausta, jonka määrä vaihtelee lapsen hoidettavuuden mukaan.

Pelastakaa Lapset Ry (2011) tarjoaa tukiperheilleen valmennuksen, joka kestää yhteensä 12 tuntia. Valmennukseen kuuluu neljä kolmen tunnin osiota, joiden teemoina ovat: 1) Tukiperhetoiminta osana lastensuojelua, 2) Lapsi tukiperheessä 3) Tukiperheiden tehtävät ja roolit sekä 4) Tukiperhetyö on osa yhteistä työtä.

5.3 Tukiperheiden kokemukset väkivallasta

Suomessa perheissä ja parisuhteissa tapahtuvan väkivallan yleisyyteen on havahduttu varsin myöhään ja aihepiiriä koskeva tutkimus käynnistyi vasta 1990-luvun puolivälissä pitkälti kansainvälisestä painostuksesta. (Husso 2005, 14). Väkivaltaa on tutkittu paljon, mutta tukiperhevanhempien kohdalta tutkimuksessa on aukko. Kun etsin aiempaa tutkimusta aiheesta, törmäsin siihen, että sitä ei löydy. Tukiperheistä on tehty aiemmin opinnäytetöitä, joissa on tutkittu tukiperheiden ja biologisten vanhempien kokemuksia tukiperhetoiminnasta yleisesti. Pirkko Repo on tehnyt opinnäytetyön *Sijaisvanhempien kokemusta etsimässä: - mitä väkivaltaa kokenut lapsi tuo sijaisperheeseen* vuonna 2010. Kyseinen tutkimus on myös tehty Kokemukset näkyviin – väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) -hankkeeseen liittyen. Hän on tarkastellut väkivallan vaikutuksia sijaisperheiden näkökulmasta haastatteleamalla sijaisperheitä. Lapsen perheessä kokeman väkivallan vaikutukset huomioiden on mielestäni tarpeen selvittää ilmiötä myös tukiperheen näkökulmasta.

5.4 Tukiperheiden saama tuki väkivaltatilanteissa

Tukiperhe tekee aina yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijään, jonka tehtäviin kuuluu tukiperheen perehdyttäminen, ohjaaminen ja tukeminen. Tukiperheeltä odotetaan yhteydenpitoa sosiaalityöntekijään sekä raportointia tukisuhteen kuulumisista. Tukisuhteessa voi tulla eteen tilanteita, jolloin tukiperheen on otettava yhteyttä sosiaalityöntekijään. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi tilanteet, kun tukiperhe huomaa tai saa tietää erityisen huolestuttavia asioita tukiperheessä käyvästä lapsesta tai hänen perheestään. Tukiperheen on aina kerrottava sosiaalityöntekijälle, mikäli he huomavat tai epäilevät perheessä perheväkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä tai selvää lapsen hoidon ja huolenpidon laiminlyöntiä. (Tukiperhetoiminnan käsikirja 2011.)

Pelastakaa Lapset (2011) on laatinut järjestön työntekijöille ja vapaaehtoisina toimiville lastensuojelun toimintaohjeet liittyen lasten pahoinpitelyn ja hyväksikäytön ehkäisemiseen. Toimintaohjeet koskevat myös tukiperheitä. Allekirjoitettava asiakirja sisältää toimintaohjeet tilanteisiin, joissa pahoinpitely tai – hyväksikäyttö tulee ilmi. Allekirjoittaja lupaa olla tietoinen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen uhasta (tiedostaminen). Lapsiin kohdistuvat uhat minimoidaan etukäteen (ennaltaehkäiseminen). Allekirjoittaja tulee tietää, mihin toimenpiteisiin ryhdytään, kun lasten turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita ilmaantuu (ilmoittaminen ja raportointi). Lisäksi lapselle annetaan lapsen tarvitsema tuki ja suojelu silloin kun huoli heidän mahdollisesta pahoinpitelystä tai hyväksikäytöstä tulee esiin (toiminta).

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöprosessista kokonaisuudessaan. Kerron, miten työ sai alkunsa, mitä tutkimusmenetelmiä käytin ja miten kerätty aineisto analysoitiin.

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimus on tehty yhteistyössä Kokemukset näkyviin – väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012) -hankkeen kanssa. Hankeen tiimoilta on tehty opinnäytteitä ja pro gradu -tutkielmia eri aihepiireistä. Oman työni lähtökohtana pidän tukiperhevanhempien äänen saamista kuuluviin sekä tuettavien lasten väkivaltakokemusten yleisyyden selvittämistä. Tarkoituksena on, että tutkimuksen kautta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi tukiperheille tarkoitettujen koulutusten ja tukimuotojen suunnittelussa. Tutkimuksen kautta tukiperheet saivat mahdollisuuden esittää omia tuen ja koulutuksen tarpeitaan, jotta heille voitaisiin tarjota paras mahdollinen tuki ja työvälineet arjessa selviytymiseen.

Tutkimuksellani pyrin löytämään vastaukset seuraaviin tutkimusongelmiin:

- 1) Missä määrin väkivaltakokemuksia esiintyy tuettavilla lapsilla?
- 2) Miten väkivaltakokemukset näkyvät tukiperheen arjessa?
- 3) Millaista tukea ja tietoa tukiperheet kaipaisivat väkivaltakokemusten käsittelyyn?

Tutkimusongelmia asettaessani pohdin, että vaikka kaikilla ei ole välttämättä kokemusta väkivaltaa perheessään kohdanneista lapsista, he pystyvät silti vastaamaan omalta kohdaltaan kysymyksiin väkivaltatietoudestaan sekä esittämään omia toiveitaan koulutuksen ja tuen tarpeen suhteen. Myös heidän vastauksensa ovat tärkeitä väkivallan yleisyyden selvittämisen kannalta, jotta tutkimus olisi luotettava.

6.2 Tutkimusprosessi

Lokakuussa 2010 lähetin sähköpostia Viola- väkivallasta vapaaksi Ry:ssä työskentelevälle Eeva Immoselle, koska minua kiinnosti, olisiko heillä tarvetta opinnäytetyön tekijälle. Immonen välitti sähköpostin kautta viestiäni eteenpäin ja Pelastakaa Lapset Ry:ssä työskentelevältä Anu Huoviselta tuli sähköpostin kautta idea, johon halusin tarttua. Violalla ja Pelastakaa lapset ry:llä on yhteinen ”Kokemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012)” -hanke. Yksi hankkeen tavoitteista on tuoda näkyviin sijaishuollon osapuolten kokemuksia väkivallasta.

Tähän opinnäytetyölläni pyrin tukiperheiden näkökulmasta.

Anu Huovisen idea koski Pelastakaa Lapset Ry:n tukiperhe- ja aikuisystävätoimintaa sekä väkivaltatietoutta tai – kokemuksia siellä. Oman kiinnostukseni vuoksi aihe rajautui nimenomaan tukiperheisiin, koska tämän puolen toiminta oli minulle tuttavapiirini kautta entuudestaan tutumpaa. Keskustelimme Huovisen kanssa puhelimitse tarkemmin työni lähtökohdista ja tavoitteista, minkä jälkeen laadin ideapaperin ideaseminaarissa esitettäväksi. Seuraavaksi syvennyin jälleen kirjallisuuden hakemiseen ja työstin opintojeni ohessa suunnitelmapaperia. Mietin tarkempia rajauksia ja muotoilin kolme tutkimusongelmaa, joihin lähdin tutkimukseni kautta hakemaan vastauksia. Suunnitelmaseminaari pidettiin maaliskuussa 2011. Suunnitelmaseminaarin jälkeen tein vielä keskustelun kautta tulleiden ideoiden ja huomioiden pohjalta muutoksia suunnitelmapaperiin ja hyväksytin sen opettajalla. Näin tutkimusongelmat muovautuivat lopulliseen muotoonsa.

Huhtikuussa 2011 täytin tutkimuslupahakemuksen (liite 1) ja postitin sen Pelastakaa Lapset Ry:n johtoryhmälle käsiteltäväksi. Osallistuin 6.5.2011 Jyväskylässä pidettyyn hankkeen tukiryhmään, jossa sain apua kyselylomakkeen laatimiseen. Tukiryhmä on koottu hankealueen oppilaitosten, yliopiston ja amk:jen sekä sosiaalialan osaamiskusten edustajista. Alun perin ajatuksenani oli toteuttaa kysely postitse lähetettävänä kyselynä, mutta tukiryhmässä nousi esiin ajatus sähköpostin kautta toteutettavasta kyselystä. Kallistuin sähköpostikyselyyn, koska tätä kautta kyselyn uudelleenlähetys on helpompi toteuttaa, mikäli ensimmäisellä kerralla vastausten määrä jäisi vähäiseksi. Tukiryhmässä kyselyn lähetys ja vastausten keräys suunniteltiin toteutettavaksi ennen juhannusta. Tutkimuslupahakemukseni hyväksyttiin 4.5.2011. ja koska olin tutkimuslupahakemukseen laittanut kyselyn toteutustavaksi postikyselyn, laadin vielä lisäselvityksen johtoryhmälle aineistonkeruun muutoksesta (liite 2).

Kyselyn kohderyhmäksi valikoituivat Keski-Suomen aluetoimiston piirissä toimivat tukiperheet, joilla on sähköpostiosoite. Huovisen kautta sain sähköpostiosoitteet 105 tukiperheeseen eli yhteensä 155 osoitetta. Joihinkin tukiperheisiin sain molempien vanhempien osoitteet. Koska kysely toteutettiin sähköpostitse, oli perusteltua lähettää

kysely kaikille tukiperheille mahdollisimman suuren vastausprosentin takaamiseksi. Saatekirjeeseen (liite 3) laitoin pyynnön, että jokaisesta perheestä tulisi yksi vastaus, joka voisi olla yksin tai yhdessä laadittu. Lähetin kyselyn (liite 4) 10.6.2011 ja tuloksena sain 32 vastausta. 13.8.2011 lähetin kyselyn uudelleen niille, jotka eivät vielä olleet vastanneet, ja kaiken kaikkiaan sain yhteensä 47 vastausta.

Kanasen (2010, 102) mukaan tavoittamattomuuden ongelma liittyy monesti virheellisiin tai puutteellisiin osoitetietoihin, jolloin kohdehenkilöä ei ehkä tavoiteta tai hänellä ei yksinkertaisesti ole ilmiöön liittyvää tietoa. Moni oli juuri kyselyn lähetysajankohdalla kesälomalla ja sain molemmilla kerroilla automaattisia poissaoloviestejä sähköpostiini. Neljältä henkilöltä sain sähköpostia, että he eivät syystä tai toisesta voisi vastata kyselyyni. Sähköpostiosoitteista 18 ei ollut käytössä, joten viestin lähetys näihin osoitteisiin epäonnistui. En voi tietää, epäonnistuiko kyselyn lähetys toiselle vanhemmalle vai joillekin tukiperheille kokonaan. Tämä vaikeutti hieman tarkan vastausprosentin laskemista. Toukokuussa aloitin toden teolla kyselylomakkeen laatimisen, josta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

6.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä voidaan yhdistellä erilaisia tutkimusotteita ja menetelmiä tarpeen mukaan. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistelmässä kvantitatiivinen tutkimus kertoo asian määrällisen esiintymisen kohderyhmässä kun taas kvalitatiivinen tutkimus nostaa esille mahdollisia ilmiöitä, mutta se ei kerro mitään volyyymista. (Kananen 2010, 133–134.) Määrällisen tutkimuksen tarkoitus on selittää, kuvata, kartoittaa, vertailla tai ennustaa ihmistä koskevia asioita tai luonnon ilmiöitä ja siinä pyritään kuvailemaan tuloksia numeraalisesti. Tavoitteena on löytää tutkimuksesta yleisiä lainalaisuuksia. (Vilka 2007, 26.) Kun ilmiö on tuntematon, sen tekijöistä ja tekijöiden välisistä riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteista ei tunneta, on ensin hahmoteltava itse ilmiö. Ilmiötä hahmotellaan ja määritellään käyttämällä laadullista tutkimusta. (Kananen 2010, 37.)

Tutkimukseni on tutkimusotteeltaan sekä laadullinen että määrällinen, jotta tutkimustulokset olisivat toisiaan täydentäviä. Ilmiön kuvaamiseen tarvittavan tiedon keräämiseen sopi parhaiten kyselylomake, jolla saatiin kerättyä ilmiötä koskevaa tietoa suuremmalta joukolta. Tämä lisää myös tiedon luotettavuutta. Tarkoituksena ei ole yleisien lainalaisuuksien löytäminen vaan ilmiön kuvaaminen.

6.4 Kysely

Kvantitatiivinen tutkimusprosessi alkaa tutkimusongelmasta, joka muutetaan tutkimuskysymyksiksi, joilla kerätään aineisto ongelman ratkaisuksi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää tiedonkeruumenetelmänä mm. tutkimuslomaketta eli kyselylomaketta. Lomakkeen laatiminen edellyttää tietoa ilmiöstä, joka on saatu jo olemassa olevista teorioista. Tutkimuslomake on väline, jolla aineisto kerätään kohde-ryhmältä eli niiltä, jotka kuuluvat ilmiön piiriin. Tutkimuslomake tulee aina testata, sillä virheellistä lomaketta on tiedonkeruun jälkeen mahdotonta muuttaa. (Kananen 2010, 74.)

Kysely on aineiston keräämisen tapa, jossa kysymysten muoto on vakioitu eli kaikilta kyselyyn vastaavilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. (Vilka 2007, 27). Itse kyselylomake vaikuttaa vastauksiin sekä tavalla, jolla kysely vastaajalle esitetään, että sen mukaan, mikä on kysymysten järjestys ja miten ne on muotoiltu. Lomakkeen laatijan on ymmärrettävä tarkasti, mitä tutkittava ilmiö on ja millaisilla eri tavoilla sen voi ymmärtää tai kokea, jotta kysymykset ovat sekä vastaajalle että laatijalle mielekkäitä. Aineiston suuri koko tai tilastollisten analyysimenetelmien käyttö ei koskaan korvaa huonosti tehtyä lomaketta. (Ronkanen, Pehkonen, Lindblom - Yläne & Paavilainen 2011, 102.)

Lomakkeessa aineistonkeruu voidaan toteuttaa käyttämällä erilaisia kysymystyyppisiä, joita ovat monivalintakysymykset (avoin ja strukturoitu), avoimet kysymykset ja monivalintakysymykset. Monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehtoja on annettu valmiiksi. Avoimilla kysymyksillä kerätään vastaajien spontaaneja mielipiteitä, minkä vuoksi vastaamista rajataan hyvin vähän. Sekamuotoisissa kysymyksissä osa vastaus-

vaihtoehtoista on annettu valmiiksi ja lopuksi annetaan tavallisesti yksi avoin vaihtoehto. Sekamuotoinen kysymys on toimiva silloin, kun on syytä epäillä, että kaikkia vastausvaihtoehtoja ei tunneta. (Vilka 2007, 67–68.)

Kyselyssä käytettiin erityyppisiä kysymysmuotoja. Osassa kysymyksissä vaihtoehdot olivat olemassa jo valmiina, osassa oli mahdollisuus valita tai lisätä omavalintainen vastaus avoimeen kohtaan ja avoimilla kysymyksien kautta vastaaja sai täysin vapaasti vastata omasta näkökulmastaan esitettyyn kysymykseen. Lisäksi käytin myös 5-portaista mielipidekysymystä, koska se mahdollisti tukiperhevanhemman oman kokemuksen selvittämisen siitä, miten esitetyt vaihtoehdot vaikuttavat vastaajan mielestä tukiperheen arjessa. Kysymyksessä yhtenä vaihtoehtona oli vaihtoehto ”En osaa sanoa”, jotta kukaan ei joudu pakon edessä vastaamaan, jos ei osaa valita omaa mielipidettään vastaavaa vaihtoehtoa.

Sähköpostikyselyyn päädyin sen vuoksi, että tukiperhevanhempien sähköpostiosoitteiden olemassaolo mahdollisti kyselyn lähetyksen suurelle joukolle. Myös uusintälähetys oli postikyselyä helpompi toteuttaa. Sähköisen kyselyn tekemiseen käytin Webropol -ohjelmaa. Koululta sain tietotukihenkilöltä ohjausta sähköisen Webropol -kyselyn tekemiseen. Pehdyin aiheeseen ensin teorian kautta ja silmäilin erilaisia väkivaltaan liittyviä kyselyitä, minkä jälkeen aloin pala palalta koota omaa kyselylomakettani tutkimuksen aihepiirin ympärille. Mietin, millaisiin eri osioihin kysely olisi järkevintä jakaa, jotta se vastaisi kysymysongelmiini. Osaan kysymyksistä laitoin valmiit vastausvaihtoehdot helpottamaan vastaamista ja osa kysymyksistä oli avoimia kysymyksiä, jotta tukiperheet saisivat varmasti oman äänensä kuuluviin. Kyselyn alkuun laitoin perheväkivallan määritelmän selvyden vuoksi, että kaikille olisi selvää, mitä perheväkivallan käsite pitää sisällään.

Sähköpostikysely koostui neljästä osiosta: taustatiedot, tukiperhevanhemman oma tietämys perheväkivallasta, tuettavien lasten perheväkivaltakokemusten yleisyys sekä tuen ja koulutuksen tarve. Kysymysten järjestystä miettiessäni sijoitin kysymykset niin, että ne etenivät helposta vaikeampaan. Alussa ja lopussa oli kysymyksiä, joihin kaikki voivat vastata siitä huolimatta, olivatko he toimineet tukiperheenä perheväki-

valtaa kohdanneelle lapselle vai eivät. Kyselyn sai tehdä joko toinen tukiperhevanhempi tai molemmat yhdessä. Kyselyssä annettiin myös mahdollisuus miettiä yleisesti kaikkia lapsia, joille perhe on toiminut tukiperheenä tai vain jotain tiettyä lasta. Vastaja sai valita itselleen paremmalta tuntuvan vaihtoehdon. Vastaaminen tapahtui anonyymisti, eikä vastaajan henkilöllisyys näkynyt minulle tutkimuksen missään vaiheessa.

Kyselyn muokkaamisessa lopulliseen muotoon suurena apuna olivat opinnäytetyön ohjaaja Seija Nissinen ja Pelastakaa Lapset Ry:n yhteyshenkilöni Anu Huovinen. Lisäksi testasin kyselyä myös tutuillani, jotta se olisi sisällöllisesti ja ulkoasultaan mahdollisimman selkeä ja toimiva eikä virhetulkintoja pääsisi syntymään. Ennen kyselyn lähetystä hyväksytin sen testilähettyksenä Anulla, jotta se myös hänen mielestään olisi asianmukainen ja selkeä. Tein testilähettyksiä omaan sähköpostiini, jotta näkisin, miltä kysely vastaajien silmissä näyttää. Tässä vaikeudeksi osoittautui se, että vaikka kyselyn suunnitteli kuinka huolellisesti ja se omassa sähköpostissa näytti olevan kunnossa, saattoi joku toinen sähköposti näyttää sen hieman eri tavalla. Se oli kuitenkin asia, johon en itse voinut vaikuttaa.

6.5 Aineiston analyysi

Käyttämällä sisällönanalyysia analyysimenetelmänä pyritään saamaan tulkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa. Aineiston kuvauksessa nostetaan tutkimuskysymyksiä näkökulmasta aineistosta olennainen esiin. Kuvauksen jälkeen aineistosta pyritään saamaan esiin erilaisia merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 103–105.) Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimuksen kannalta keskeisiä asioita tutkimusongelmaa valaiseviksi teemoiksi. Onnistuakseen se vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka näkyy tutkimustekstissä niiden lomittumisena toisiinsa. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa, kun on kyse jonkin käytännön ongelman ratkaisemisesta. Tällöin on helppo poimia tutkittavasta aineistosta tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. (Eskola & Suoranta 1998, 175–179.)

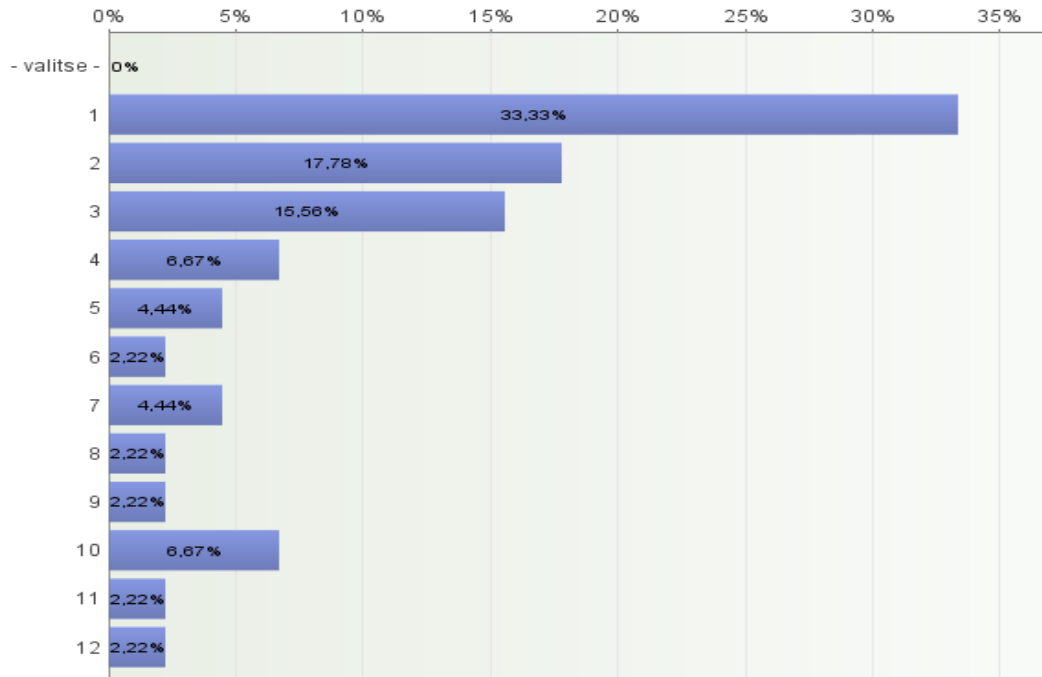
Ennen aineiston analysoinnin aloitusta tulostin itselle Webropolin kautta perusraportin tutkimuksen tuloksista ja tarkastelin vastauksia. Analyysimenetelminä tulosten analysoinnissa käytin sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Analysoinnin lähtökohtana ei ollut vedenpitävien yleistysten tekeminen vaan ilmiön kuvaaminen. Jaottelin aineistoa eri teemoihin tutkimusongelmien näkökulmasta jakamalla aineiston konkreettisesti ”teemakortistoihin”. Leikkasin kunkin teeman alle kuuluvat aineistot erikseen. Seuraavaksi kävin aineistoa läpi huolellisesti ja merkitsin sieltä esiin nousseita asioita eri väreillä. Tutkimustulokset on esitetty teemojen mukaan.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Sähköpostikysely tuotti vastaukset tutkimusongelmiini ja vastauksia kertyi riittävä määrä uusintalähetyksen jälkeen. Koska 105 tukiperheestä neljä ilmoitti, ettei voi vastata kyselyyn, 101 tukiperheeltä vastauksia tuli yhteensä 47. Vastausprosentti oli siten ollen 46,5 prosenttia.

7.1 Taustatiedot

Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 47. Vastaajista 38 oli naisia ja 9 miehiä. Osa vastauksista saattoi olla molempien tukiperhevanhempien yhdessä laatimia ja osa yksin laadittuja. Mahdollisuus tähän annettiin, jotta molempien tukiperhevanhempien kokemukset, koulutuksen ja tuen tarve tulisivat huomioitua. Itse kyselyssä ei kuitenkaan erikseen kysytty, vastasivatko tukiperhevanhemmat kyselyyn yksin vai yhdessä. Koulutukseltaan tukiperheiden taustat olivat hyvin monimuotoiset. Omia lapsia oli vastaajista 36:lla. Tukiperheiden tukiperhevuodet jakautuivat yhdestä vuodesta aina 12 vuoteen saakka.

Kuvio 2. Tukiperheaika vuosina

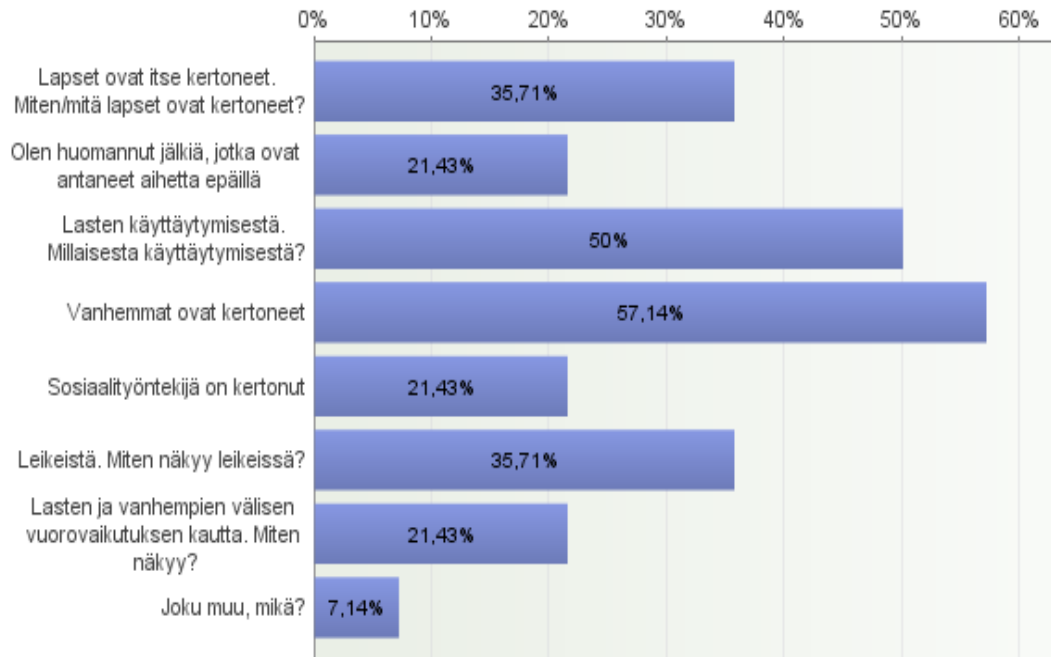
Suurin osa eli yksi kolmasosa oli toiminut tukiperheenä vuoden. Seuraavaksi eniten vastaajista oli toiminut tukiperheenä kaksi tai kolme vuotta. Tuettavien lasten määrä vaihteli yhden ja kolmentoista välillä. Yleisimmin tukiperheet olivat toimineet tukiperheenä yhdelle (26,7 %) tai kahdelle (33,3 %) lapselle.

Yleisimmäksi syyksi tukiperheen tarpeelle osoittautui vanhemman yksinhuoltajuus, joka oli jollain tavalla syy tuen tarpeelle 21 vastauksessa. Lapsi oli tukiperheessä yksinhuoltajaäidin jaksamisen takia. Monesta vastauksesta nousi esiin lapsen ylivilkkaus ja toisen vanhemman mallin puute. Muita tuen tarpeen syitä olivat perheessä ilmenevät alkoholi- ja mielenterveysongelmat sekä tukiverkoston puute. Joidenkin lasten kohdalla taustalla oli suoraan tiedossa lapsen kokemukset henkisestä väkivallasta sekä väkivaltaisesta vanhemmasta.

7.2 Väkivaltakokemuksien esiintyminen ja ilmitulo

Väkivaltakokemusten yleisyyden hahmottamiseksi kysyin, onko tukiperhevanhemmalla tiedossa, että lapsi olisi kohdannut perheväkivaltaa. Tämän lisäksi kysyin myös

tukiperhevanhemman omaa arviota asiasta. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 47, joista 17 ilmoitti tietävänsä tuettavien lasten kohdanneen perheväkivaltaa. Yhteensä 18 arvioi yhden tai useamman lapsista kohdanneen perheväkivaltaa. Tulokset osoittavat perheväkivaltakokemusten olevan verrattain yleisiä tuettavien lasten keskuudessa.

Kuvio 3. Väkivaltakokemusten ilmitulo

Useimmiten väkivaltakokemukset tulivat tukiperheen tietoon vanhempien itse kertomana. Näin ilmoitti 57,2 % vastaajista ($n = 14$). Puolet ilmoitti väkivaltakokemusten ilmenneen jotenkin lasten käyttäytymisestä. Lasten käyttäytyminen oli aggressiivista ja väkivaltaista. Tämä näkyi esimerkiksi lyömisenä ja kiusaamisena. Lisäksi lapsista saattoi havaita levottomuutta ja hermostuneisuutta jäljistä kysyttäessä. Väkivaltakokemukset tulivat esiin myös lasten itsensä kertomana (35,7 %). Lapset kertoivat äitiinsä tai itseensä kohdistetusta väkivallasta. Avoimissa vastauksissa esille nousi pelon kohteena ja väkivallan tekijänä äidin miesystävä. Leikkien kautta väkivaltakokemukset tulivat ilmi (35,7 %) aggressiivisena käytöksenä sekä väkivaltaisina leikkeinä. Puhe leikeissä on luonteeltaan väkivaltaista ja väkivallan sallivaa eikä kieltoja ymmärretä. Vastaajista viidesosa kertoi väkivaltakokemusten tulleen ilmi niin, että sosiaalitoimittaja on kertonut asiasta. Yksi viidesosa kertoi havainneensa jälkiä, jotka ovat

antaneet aihetta epäillä väkivaltaa. Viidesosa puolestaan on havainnut jotain lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa. Tämä on näkynyt vanhemman pakenemisenä, kunnioituksen puutteena sekä seuraamusten ja negatiivisen palautteen pelkäämisinä.

7.3 Väkivaltakokemusten näkyminen tukiperheen arjessa

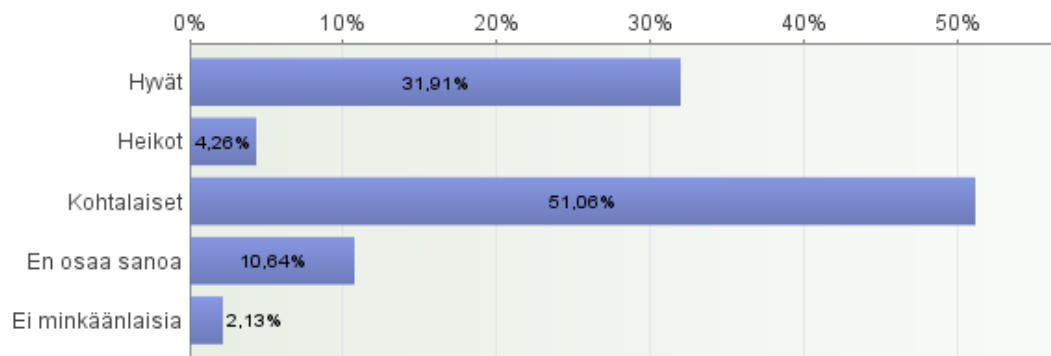
Tukiperheiden kokemus väkivaltakokemusten näkymisestä tukiperheen arjessa jakautui kahtia. Kysymykseen vastanneista (n = 14) 46,2 % oli täysin tai jokseenkin eri mieltä siitä, että väkivaltakokemukset eivät näy mitenkään tukiperheen arjessa. 46,1 % puolestaan oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että väkivaltakokemukset eivät näy arjessa mitenkään. Vastauksista kävi ilmi, että perheväkivaltakokemuksilla on vaikutuksia, jotka heijastuvat tukiperheen arkeen. Eniten lasten väkivaltakokemukset näkyivät tukiperheiden mielestä arjessa lapsen käytöksessä väkivaltaisina ongelmanratkaisukeinoina, leikkeinä ja puheina. Suuri osa vastaajista (46,2 %) ilmoitti lapsella olevan keskittymisvaikeuksia. Vastaajista puolet oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että lapsella on hyväksyvä asenne väkivaltaa kohtaan. Väkivallan ajateltiin näkyvän arjessa epämääräisenä pahanolon tunteena sekä surumielisyytenä ja ahdistuneisuutena. Tyypillisinä vaikutuksina kuvattiin myös turvattomuuden kokeminen ja ristiriitainen suhde huoltajaan. Lapsilla ilmenee pelokkuutta ja erilaisia pelkotiloja sekä levottomuutta. Vaikeudet olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa näyttivät olevan yleisempiä kuin vaikeudet olla vuorovaikutuksessa ikätoverien kanssa. Yli puolet vastaajista ilmoitti havainneensa jonkinlaisia somaattisia oireita, kuten vatsa- tai pääkipua.

7.4 Tiedon, tuen ja koulutuksen tarve

Aluksi kartoitin tukiperheiden tämän hetkistä tietämystä perheväkivallasta sekä sen ilmenemisestä ja vaikutuksista. Vastauksista kävi ilmi, että tukiperhevanhemmilta löytyy tietämystä aiheesta. Osalla parempaan tietämykseen vaikutti oman koulutuksen tai työn kautta saatu tieto ja osalla oli joko omakohtaisia tai lähipiirin kautta saatuja kokemuksia asiasta. Osa taas ei ollut kohdannut asiaa missään muodossa eikä tukiperhevanhemmilla ollut aiheesta kovin paljon tietoa. Väkivallan määritelmänä useimmi-

ten esille nousi fyysinen ja psyykinen väkivalta. Kuitenkin mainittiin, että myös muita muotoja on olemassa. Niitä ei kuitenkaan sen enempää avattu.

Vaikutuksista tiedettiin, että väkivallan sivustaseuraaminen on yhtä tuhoisaa kuin väkivallan kohteeksi joutuminen. Vastaajat tiedostivat, että väkivaltaa ilmenee enemmän kuin tiedetään ja väkivallantekijä voi olla nainen tai mies. Myös väkivallan ylisukupolvisuus ja mallioppiminen oli vastaajien tiedossa. Tukiperhevanhemmat tiesivät väkivallan vaikutusten laajuudesta ja kauaskantoisista vaikutuksista, jotka ulottuvat aina aikuisuuteen saakka. Vastauksissa mainittiin, että väkivalta vaikuttaa paljon ja jättää pysyvät arvet sekä voi aiheuttaa traumatisoitumista. Vaikutusten laajuuteen tiedettiin vaikuttavan lapsen ikä ja kehitystaso. Lisäksi vaikutukset voivat näkyä hyvin eri tavalla. Yleisimmiksi väkivallan vaikutuksiksi tukiperhevanhempien vastauksista kuvattiin lapsen aggressiivisuus, pelokkuus, häpeä ja asian salailu, turvattomuuden tunne sekä yökastelu ja painajaiset. Vaikutusten tiedettiin ulottuvan myös lapsen mi-
näkuvaa ja itsetuntoon. Tukiperheet pitivät perheessä ilmenevää väkivaltaa asiana, johon tulee aina puuttua.

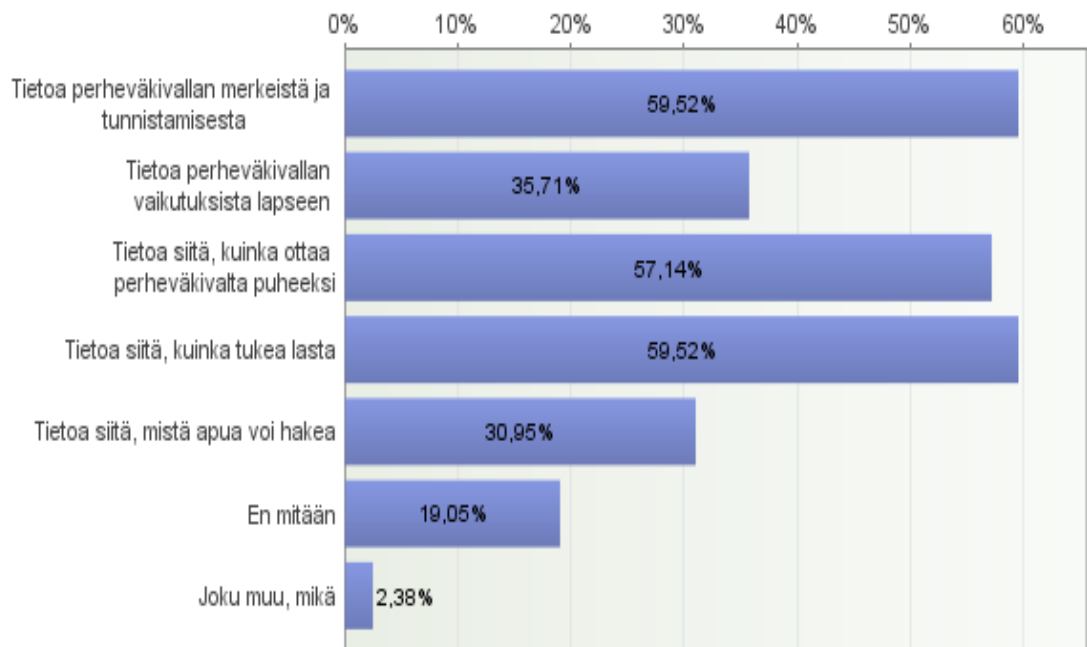

Kuvio 4. Valmiudet perheväkivallan havaitsemiseen ja puheeksiottamiseen

Tukiperhevanhemmista yli puolet koki, että heillä on vastaushetkellä kohtalaiset valmiudet perheväkivallan havaitsemiseen ja puheeksiottamiseen. Hyvät valmiudet olivat 31,2 %. Omia valmiuksiaan heikkoina piti 4,3 % ja vailla minkäänlaisia valmiuksia koki olevansa 2,1 %. Tukiperheillä oli elämässään voimavaroja, joiden he kokivat auttavan perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemisessa. Suurimpina voimavaroina

vastaajat pitivät omaa persoonansa ja luonnetta (71,7 %), puolison tukea (59,8 %) ja kokemusta lasten kasvatuksesta (58,7 %). Voimavarana oma koulutus toimi 41,3 % ja oma ammatti 23,9 %. Kolmannes vastaajista piti läheisiltä saatua tukea voimavaranaan. Avoimissa vastauksissa esiin nousivat vastaajan oma kokemus perheväkivallasta sekä tiedonhakutaito ja Pelastakaa Lapset Ry:n tarjoama tukiperhekoulutus.

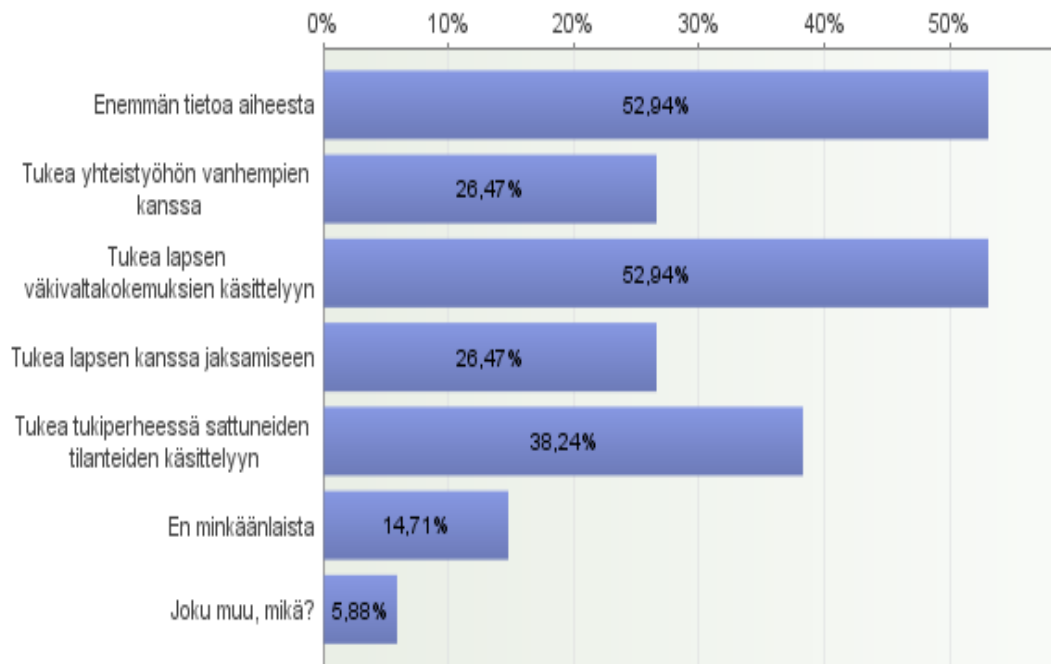
Vastaajista 62,2 % koki tarvitsevansa enemmän tietoa perheväkivallasta. Tuloksista kävi ilmi, että sosiaali- ja terveysalan koulutuksesta huolimatta osa koki tarvitsevansa enemmän tietoa perheväkivallasta.

Kuvio 5. Tiedontarve

Eniten tietoa kaivattiin perheväkivallan merkeistä ja tunnistamisesta (59,5 %), lapsen tukemisesta (59,5 %) ja perheväkivallan puheeksiottamisesta (57,14 %). Tietoa haettiin myös perheväkivallan vaikutuksista lapseen (35,7 %) sekä siitä, mistä apua voi hakea (31 %).

Tukea perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemiseen koki tarvitsevansa 56,5 % vastaajista.

Kuvio 6. Tuentarve

Vastanneista hieman yli puolet toivoi tukea lapsen väkivaltakokemusten käsittelyyn sekä lisää tietoa perheväkivallasta. Myös tukiperheessä sattuneiden tilanteiden käsittelyyn toivottiin tukea (38,2 %). Lisäksi tukea kaivattiin yhteistyöhön vanhempien kanssa sekä lapsen kanssa jaksamiseen (26,5 %). Tuloksista nousi esille toive siitä, että tukiperheiltä Pelastakaa Lapset Ry:lle tuleviin viesteihin suhtauduttaisiin vakavasti, jotta voitaisiin estää tilanteen kärjistyminen. Tukiperheet saivat vapaasti esittää keneltä tukea toivoisivat. Tukiperheiden toiveet tuen saamisen suhteen olivat hyvin yhdenmukaiset. Eniten tukea toivottiin Pelastakaa Lapset Ry:ltä ja sosiaalityöntekijältä, joka tuntee lapsen taustat. Toiveena oli, että myös tukiperheitä tiedotettaisiin paremmin syistä, joiden vuoksi lapsi tarvitsee tukiperhettä. Pelastakaa Lapset Ry:ltä toivottiin aiheen huomioimista tukiperhevalmennuksessa sekä aiheen käsittelyä koulutuksen ja kurssin muodossa. Vastaajat esittivät toiveen asiantuntijasta, jolla olisi aiheesta asiantuntevaa, tiedollista ja kokemuspohjaista tietoa. Tukea toivottiin myös tukiperhelasten vanhemmilta ja muilta tukiperheiltä.

8 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, missä määrin väkivaltakokemuksia esiintyy tuettavilla lapsilla ja miten ne tulevat ilmi. Halusin myös selvittää, miten lasten väkivaltakokemukset näkyvät tukiperheen arjessa sekä millaisia tiedon ja tuen tarpeita tukiperhevanhemmillä esiintyy, jotta heidän toiveensa ja tarpeensa voitaisiin ottaa huomioon koulutuksen suunnittelussa

Tulokset osoittivat, että tuettavilla lapsilla on kokemuksia perheväkivallasta. Vastaa- jista 37 % ilmoitti tietävänsä tuettavien lasten kohdanneen perheväkivaltaa ja 42 % arvioi yhden tai useamman lapsista kohdanneen perheväkivaltaa. Prosentit kuulostavat suurilta, mutta ne ovat suuntaa antavia, kun huomioidaan kyselyyn vastanneiden määrä. Yllättävää oli se, että osa ilmoitti kohdanneensa jopa useamman perheväkival- taa kokeneen lapsen. Koska perheväkivaltaa on yleisesti pidetty salattavana ja hävet- tävänä asiana, voidaan olettaa, että kaikki lasten perhevaltakokemukset eivät tule tuki- perheen tietoisuuteen ja osa perheväkivallan vaikutuksista voi jäädä tunnistamatta, jolloin perheväkivalta jää kokonaan pimentoon. Tämän vuoksi tietoisuuden lisäämi- nen aiheesta on erittäin tärkeää. Taustatiedoista kävi ilmi, että usein perheiden tuen tarve aiheutui yhdestä tai useammasta perhettä kuormittavasta tekijästä, joita olivat esimerkiksi yksinhuoltajuus, vanhemman väsymys, mielenterveys- ja päihdeongelmat. Erilaiset ongelmat ja vanhemman väsymys voivat herkemmin johtaa perheväkival- taan.

Yllättävää oli myös se, että suurin osa perheväkivaltakokemuksista tuli ilmi vanhem- pien itsensä kertomana. Lapset kertoivat heihin itseensä sekä äitiinsä kohdistuneesta väkivallasta ja lisäksi väkivalta ilmeni myös eri tavoin heidän leikeistään ja käyttäy- tymisestään. Tukiperhevanhemmalta vaaditaankin todellista herkkyyttä havaita, kuun- nella ja toimia oikein, mikäli lapsen kohdalla perheväkivaltaa on aihetta epäillä tai asia tulee jotenkin ilmi. Harvemmin väkivaltakokemukset tulivat perheen tietoon sosi- aalityöntekijän kautta ja tähän vanhemmat toivoivat parannusta.

Mielipiteet väkivallan näkymisestä tukiperheen arjessa jakautuivat. Puolet koki niiden jotenkin näkyvän tukiperheen arjessa kun taas puolet ei ollut havainnut niiden näkyvän mitenkään. Väkivaltakokemusten ilmenemisen tarkempaa erittelyä tukiperheen arjessa vaikeutti todennäköisesti se, että on vaikea sanoa, mitkä oireet aiheutuvat juuri perheväkivallasta ja mitkä puolestaan jostakin muusta. Kuitenkin näyttää siltä, että mikäli lapsi on kokenut perheväkivaltaa, se näkyy hänestä jollain tavalla myös hänen käytöksestään ja olemuksestaan lapsen ollessa tukiperheessä. Vaikeudet olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa olivat yleisempiä kuin vaikeudet ikätoverien kanssa. Lapsen luottamus aikuisia kohtaan on pahasti kärsinyt. Vuorovaikutuksen ongelmat voivat vaikuttaa merkittäväällä tavalla tukisuhteen laatuun ja molempien osapuolten kokemuksiin. Kun tukiperhevanhemmalla on tiedossa, miten perheväkivalta voi lapseen vaikuttaa, hänen on helpompi tunnistaa oireet ja ymmärtää lasta sekä lapsen käyttäytymistä. Tämä mahdollistaa lapsen avun saamisen.

Tukiperheillä oli entuudestaan jonkinlaista tietoa perheväkivallan vaikutuksista ja ilmenemisestä. Osa koki tietämyksensä olevan hyvä, kun taas osalla se oli vähäistä. Fyysinen ja psyykinen väkivalta nousevat useammin esiin julkisessa keskustelussa ja ne olivatkin selvästi muita ilmenemismuotoja tutumpia. Vaikka omakohtaisia perheväkivaltakokemuksia ei kyselyssä kysytty, näyttivät ne, jotka niistä ilmoittivat, pitävän omakohtaisia kokemuksia voimavarana perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemisessa. Tukiperheillä on olemassa elämässään myös muita erilaisia voimavaroja, joista he kokevat saavansa apua. Kuitenkin tietoa ja koulutusta aiheesta kaivattiin lisää tukiperhevalmennuksen osana tai erillisenä koulutuksena. Yli puolet vastaajista toivoi saavansa tukea lapsen ja vanhempien kanssa toimimiseen. Lisätiedon saamisen koettiin myös auttavan lapsen tukemisessa. Ensisijaisesti tukea toivottiin Pelastakaa Lapset Ry:ltä ja sosiaalityöntekijöiltä. Omia todellisia tiedon ja tuen tarpeita voi olla vaikeita konkreettisesti hahmottaa, jos ei ole kohdannut perheväkivaltaa missään muodossa eikä asia ole vastaajalle ajankohtainen.

Repo (2010, 39) on opinnäytetyössään tutkinut, mitä väkivaltaa kokenut lapsi tuo sijaisperheeseen haastatteleamalla sijaisvanhempia. Tulokset eivät ole keskenään verrattavissa, mutta joitakin eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on havaittavissa. Tukiperhe on

avohuollontukitoimi, jolla pyritään ehkäisemään ennalta tilanteiden kärjistyminen, kun taas sijaisperheeseen tulleet lapset ovat huostaan otettuja. Huostaan otettu lapsi tuo perheeseen mukanaan omat huostaanottoon johtaneet kokemuksensa, jotka voivat joidenkin kohdalla olla hyvinkin rankkoja. Haastateltujen sijaisperheiden lapset olivat kokeneet eriasteisia laiminlyöntejä, väkivaltaa eri muodoissa, turvattomuutta ja heille oli syntynyt kiintymyssuhde- ja vuorovaikutusongelmia.

Saamani tutkimustulokset väkivallan vaikutuksista ovat joiltakin osin yhtäläisiä Revon saamien tuloksien kanssa. Lapsilla esiintyy erilaisia pelkotiiloja, häiriökäyttäytymistä sekä väkivaltaista käyttäytymistä. Vakavampia laiminlyönnistä ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä aiheutuneita vaikutuksia ei tutkimuksessani noussut esiin. Verrattaessa tukiperhelasten ja sijaislasten väkivallan vaikutuksia perheen arkeen on otettava huomioon, että sijoitettu lapsi asuu sijaisperheessä, kun taas tukiperheen lapsi käy tukiperheessä noin kerran tai kaksi kuussa. Tämä voi vaikuttaa siihen, että väkivallan laajuus huomioiden väkivallan vaikutukset eivät välttämättä näyttäyty arjessa niin voimakkaasti kuin sijaisperheissä.

Itse kyselyllä oli suuri merkitys tutkimuksen onnistumiselle. Kyselyn lähetysajankohta sijoittui kesäkuun alkuun ja elokuun puoleen väliin, jolloin monella oli kesäloma. Tämä saattoi vaikuttaa vastausten määrään ja kyselyn lähetysajankohta olisi näin jälkeinpäin ajatellen kannattanut suunnitella hieman toisin. Kyselyn laatimisvaiheessa pohdin, laitanko kyselyyn kysymyksiä vastaajan omista väkivaltakokemuksista. Päädyin kuitenkin jättämään kysymyksen pois, koska aihealue voi tuntua jollekin liian henkilökohtaiselta, mikä puolestaan olisi voinut vaikuttaa vastaamishalukkuuteen. Ajattelin kuitenkin, että mikäli asia on jonkun kohdalla aiheen kannalta merkittävä, se on mahdollista tuoda esiin esimerkiksi avoimissa kohdissa.

Tutkimusta tehdessä on muistettava joitakin tutkimuksen eettisyyteen liittyviä pelisääntöjä. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ennen aineiston keräämistä on muistettava hankkia tutkimuksen toteuttamisen kannalta hankittavat lausunnot ja luvat. Tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista. Henkilötietolaki säätelee tutkimusaineistojen keräämistä ja säilyttämistä, joten aineiston säilyttäminen ja anonymisoi-

minen on tärkeää ottaa huomioon. Turhaa tietoa on turha säilyttää missään muodossa. (Ronkanen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 126–127.)

Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi luottamuksellisuuden säilyttäminen prosessin aikana on ollut ensisijaisen tärkeää. Ennen prosessin aloitusta hain asianmukaiset tutkimusluvut ja tein tarvittavat lisäselvitykset Pelastakaa Lapset Ry:n johtoryhmälle. Erityisen luottamuksellisesti käsittelin minulle luovutettuja sähköpostiosoitteita. Saatuani tukiperheiden sähköpostiosoitteet, tallensin ne heti henkilökohtaisilla tunnuksilla ja salasanalla käytössä olevaan Webropoliin, jonka kautta kyselyn lähetys tapahtui. Sähköpostiosoitteet tuhosin sekä sähköpostistani että koneelta huolellisesti heti, kun en niitä enää tarvinnut.

Aivan, kuten saatekirjeessä oli maininta, vastaukset näkyivät minulle anonyymisti, eikä vastaajan henkilöllisyys paljastunut tutkimuksen missään vaiheessa. Vastaajat jakautuivat eri-ikäisiin miehiin ja naisiin, joista osa oli toiminut tukiperheenä kauemmin ja osa vähemmän aikaa. Myös tuettavien lasten määrä vaihteli vastaajien kesken, joten voidaan olettaa, että otanta käsittää melko kattavasti tukiperhevanhempien joukon. Vastaajien määrässä oli vaihtelua, koska kysymyksissä ei ollut vastauspakkoa. En sitä asettanut, koska ajattelin, että jos joku ei osaa tai halua vastata johonkin kysymykseen, jättää hän kyselyyn vastaamisen helpommin kesken. Näin ollen kysymyksiin vastaaminen perustui täysin vastaajan omaan valintaan.

Tutkimuksessa validiteetilla tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä ollaan mittaamassa. Tutkimus on validi, jos siihen ei sisälly systemaattisia virheitä. Reliabiliteetilla kuvataan tutkimuksen luotettavuutta, jolla tarkoitetaan tutkimuksen pysyvyyttä. Tutkimuksen reliabiliteetti on hyvä, jos toistetussa mittauksessa saadaan tutkijasta riippumatta sama tulos. (Kananen 2010, 177–178.) Käytin kyselyn suunnitteluun ja teoriaan perehtymiseen paljon aikaa. Kysely mittarina toimi ja tuotti tarvittavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kysely on luotettavuudeltaan niin luotettava kuin kysely voi olla sekä toistettavissa oleva.

Tutkimus tuotti tietoa perheväkivallan yleisyydestä tuettavien lapsien keskuudessa. Tutkimuksen kautta saatuja tuloksia hyödynnetään Pelastakaa Lapset Ry:n tukiperheille tarjoaman koulutuksen sisällön suunnittelussa huomioiden tukiperhevanhempien kokemukset koulutuksen ja tuen tarpeesta. Tukiperheet saivat mahdollisuuden esittää omia toiveitaan ja tuloksista kävi ilmi, että tukiperhevanhemmat pitivät itse aiheen tutkimista ja esiin nostamista tärkeänä. Tukiperheistä on jatkuvasti huutava pula. Kun tukiperheille taataan valmiudet arjesta selviämiseen ja ongelmien kohtaamiseen, toteutuu auttamisen perusajatus ja tukiperheet jaksavat paremmin.

Tukiperheisiin liittyvä tutkimus on vähäistä, mutta tukiperheiden ja väkivallan tutkimus olematonta. Aihetta voi siis lähestyä hyvin monesta eri näkökulmasta. Ensimmäisenä asiana jatkotutkimuksen aiheista mieleeni tuli jonkinlaisen tukiperheitä ja perheväkivaltaa käsittelevät oppaan tuottaminen. Näin kaikille tukiperheille olisi tarjota konkreettista tietoa aiheesta, mikäli asia tulee ajankohtaiseksi tukiperheelle ja se olisi helposti kaikkien saatavissa. Kiintoisaa olisi myös tietää, miten tietoisuus lapsen väkivaltakokemuksista vaikuttaa lapsen tukemiseen ja yhteistyöhön. Koska oma tutkimukseni kartoitti tukiperheiden tiedon ja koulutuksen tarvetta, jatkotutkimusta voisi tehdä siitä, millaisia vaikutuksia lisäkoulutuksella on ollut tukiperheiden väkivaltatietouteen ja valmiuksiin kohdata perheväkivaltaa kokenut lapsi.

Kaiken kaikkiaan koko prosessi oli melko haastava, mutta se antoi paljon. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessiin kului melkein 1,5 vuotta aikaa. Käytin kyselyn tekemiseen paljon aikaa, koska tiedostin kyselyn laatimisen merkityksen tutkimuksen onnistumisen kannalta. Huolellisen aiheeseen perehtymisen jälkeen olin lopputulokseen kuitenkin erittäin tyytyväinen. Kyselylomake tuotti tarvitsemani tiedon ja vastauksia kertyi alkuperäisten odotusten mukaisesti. Erityisesti tukiperhevanhemmilta tullut palaute aiheen tutkimisen tärkeydestä toi tunteen, että ahertaminen todella kannatti. Tukiperhevanhemmat saivat äänensä ja toiveensa kuuluviin.

Teorian kautta tietämykseni perheväkivallasta ja tukiperhetoiminnasta laajeni valtavasti. Uskon, että mikäli itse kohtaan perheväkivaltaa kohdanneen lapsen, on minulla enemmän valmiuksia asian tunnistamiseen ja puheeksiottamiseen kuin ennen opin-

näytetyöprosessia. Tietoisuus perheväkivallan yleisyydestä sekä sen ilmenemisestä ja vaikutuksesta herätti minussa monenlaisia tunteita ja se antoi paljon ajattelemisen aihetta. Uskon, että tämä näkyy myös minun omassa tavassani toimia äitinä, kasvattajana ja työelämässä. Koen, että tutkimuksen kautta saadut tulokset antavat minulle rohkeutta puuttua perheväkivaltaan, jos sellaista havaitsen. Se on vähintään mitä voin tehdä.

9 LÄHTEET

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ellonen, Noora, Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha 2007. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 80. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola, Heikki 2008. LASTEN JA NUORTEN VÄKIVALTA KOKEKEMUKSET Tutkimus 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 87. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Forsberg, Helena & Linnas, Helena 2004. Lapsi ja lastensuojelu. Teoksessa Söderholm, Annlis, Halila, Ritva, Kivitie-Kallio, Satu, Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 218–235.

Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 52–75.

Holmberg, Tiina 2000. Lapset ja perheväkivalta. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Huhtanen, Pekka, Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero 2003. Kotona turvassa: Katkaise väkivallan kierre. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Humppi, Sanna 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulunraportteja 75/2008 WWW-julkaisu.
[http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportti75_Humppi/\\$file/Raportti75_Humppi.pdf](http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportti75_Humppi/$file/Raportti75_Humppi.pdf). Päivitetty 12.12.2008. Luettu 23.6.2011.

Husso, Marita 2005. Perhe- ja parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisena ongelmana. Eduskunnan Naiskansanedustajien verkoston julkaisu 5. Perheväkivalta. Kustannusliike Susi, 11–16.

Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111. Jyväskylä: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Keitä me olemme. 2011. Pelastakaa Lapset. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/keita-me-olemme/>
Päivitetty 21.11.2011. Luettu 21.11.2011

Kokemukset näkyviin – Väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa (2009–2012). 2011. Pelastakaa Lapset Ry. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/kokemukset-nakyviin/>. Päivitetty 26.10.2011. Luettu 26.10.2011.

Lastensuojelulaki. 2007. FINLEX. WWW-julkaisu.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelu>. Päivitetty 21.11.2011. Luettu 21.11.2011.

Lastensuojelun toimintaohjeet. 2011. Pelastakaa Lapset. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/jarjesto/lasten-suojelun-toimintaohjeet/>. Päivitetty 22.11.2011. Luettu 22.11.2011.

Lastensuojelutyö. 2011. Pelastakaa Lapset. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/>. Päivitetty 28.1.2012. Luettu 28.1.2012

Lepistö, Sari 2010. Nuorten kokema perheväkivalta: Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Oranen, Mikko 2001. Elämää varjossa – väkivallalle altistumisen vaikutuksista. Teoksessa Oranen, Mikko (toim.) Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu 30. Helsinki: Nykypaino Oy, 41–65.

Oranen, Mikko 2004. Lapset ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis, Halila, Ritva, Kivitie-Kallio, Satu, Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 128–150.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Perhe- ja lähisuhteiden väkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu 35. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino.

Peltonen, Irkka 2003. Lastensuojelu lasten kokeman perheväkivallan käsittelijänä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy, 137–155.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Punamäki, Raija-Leena 2010. Kun trauma astuu perheeseen: lasten kehitys sekä selviytymis- ja hoitokeinojen tehokkuus. Teoksessa Silvén, Maarit (toim.) Varhaiset ihmissuhteet - Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy, 129–144.

Repo, Pirkko 2010. SIIJAISVANHEMMAN KOKEMUSTA ETSIMÄSSÄ – mitä väkivaltaa kokenut lapsi tuo sijaisperheeseen. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosionomin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Ronkanen, Suvi, Pehkonen, Leila, Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki. Edita Prima Oy.

Salmi, Venla, Lehti, Martti, Sirén, Reino, Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko 2009. Perheväkivalta Suomessa. Verkkokatsauksia 12/2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. WWW-julkaisu.
http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURType=BlobServer&SSURContainer=Default&SSURSession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=12_09 perheväkivalta suomessa.pdf&SSURIsscontext=Satellite Server&blobwhere=1243792940222&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf. Päivitetty 29.9.2009. Luettu 25.10.2011.

Söderholm, Annlis 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis, Halila, Ritva, Kivitie-Kallio, Satu, Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 57–72.

Tukiperhetoiminta. 2011. Pelastakaa Lapset Ry. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta>. Päivitetty 26.11.2011. Luettu 26.10.2011.

Tukiperhetoiminnan käsikirja. Katse Lapseen – hanke. WWW-julkaisu.
http://www.pslastensuojelu.fi/esitteet/tukiperheen_kasikirja.pdf. Päivitetty 23.5.2011. Luettu 16.11.2011.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valmennukset. 2011. Pelastakaa Lapset Ry. WWW-dokumentti.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta/valmennukset/>. Päivitetty 16.11.2011. Luettu 16.11.2011.

Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan hakijoiden nimi/ nimet	Heidi Lindgren	puhelin	044 -
osoite	Jalmarintie	JUVA	
sähköpostiosoite	heidi_lindgren88@hotmail.com		
oppilaitos	☐ muu korkeakoulu	☐ keskiasteen / ammatillinen koulu	
☒ ammattikorkeakoulu	☐ muu oppilaitos	☐ muu taustayhteisö	

tutkimuksen ohjaaja	Seija Nissinen		
työ- ja osoite	Mikkelin ammattikorkeakoulu Patteristonkatu 3, PL 191, 50101 MIKKELI	puhelin	050-360 7559
oppiarvo / ammatti	lehtori		

tutkimuksen nimi ja aihe lyhyesti kuvattuna	Tukiperheiden kokemukset väkivaltaa kohtanneista lapsista ja heidän omasta tuen tarpeestaan. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon tuttavien lasten taustoissa on väkivallakokemuksia, miten ne heijastuvat orkaan tukiperheisiin ja millaista koulutusta tarvittaisiin.		
tutkimuksen kohderyhmä	Tukiperhevanhempien kokemukset		
tutkimussuunnitelman hyväksymispäivämäärä oppi-tutkimuslaitoksessa	8.3.2011		
tutkimuksen tyyppi	☐ lisensiaattitutkimus	☐ Pro Gradu	
väitöskirja	☒ ammatillinen opinnäyte	☐ muu opinnäyte	muu, mikä tieteellisiä ja yleistajuisia artikkeleita
Pääasiallinen tutkimustapa/ -menetelmä	☒ kysely koeasetelma	☐ haastattelut ☐ havainnointi	☐ asiakirja- tai tilastoanalyysi ☐ muu, mikä
Aineiston suunniteltu keruu-aika	alkaa Heinäk. alk.	päättyy Heinäk. loppu	tutkimuksen arvioitu valmistumisaika Joulukuun 2011
Tarvitavat salassa pidettävät asiakirjatiedot, mitä tietoja ja mistä	kyselylomakkeet, jossa on tukiperheen taustatietoja tunnistettamattomassa muodossa		
Muut tutkimuksessa käytettävät tiedot kuten haastatteluihin ja kyselyin saatavat tiedot, mallit yhteydenottokirjeistä ja suostumusasiakirjoista liitteeksi	Yhteydenottokirje kyselyn runko Seuranta		
tutkimusaineiston suojaus, missä säilytetään, ATK:lla käsiteltävän aineiston suojaustapa (mahdollisesti käyttäjätunnukset, salasana yms.)	Aineisto säilytetään paperiversioina lukitussa kaapissa-		

tunnistiedot	Ei ole		☐ tunnistiedot säilytetään ja analysoidaan
perustelut tunnistetietojen säilyttämiselle	Pelastakaa Lapset Ry postittaa kyselyt, joten vastaajien henkilöllisyys/ ei ole tiedossa missään vaiheessa henkilötiedot		
tutkimusrekisterin hävittäminen	kun tutkimus on valmis, vastauslomakkeet poltetaan		
	☐ kaikki tunnistiedot hävitetään		
tutkimusrekisterin arkistointi	☒ ilman tunnistetietoja ☐ tunnistetiedoin arkistolaissa tarkoitetun viranomaisen aineistona arkistoinin säännösten nojalla arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti ☐ tunnistetiedoin kansallisarkiston luvalla		
Arvioitu Pelastakaa Lapset ry:n työpanos ja aiheutuvat kustannukset järjestölle	Olemme sopineet, että selyjen postitus hoidetaan Pelastakaa Ry:n kautta		
sitoumukset	Minä allekirjoittanut vakuutan noudattavani sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetun lain 14 §:ssä säädettyä asiakirjasalaisuutta sekä saman lain 15 §:ssä säädettyä vaitiolovelvollisuutta ja hyväksikäyttökieltoa niiden tietojen osalta, jotka olen saanut tehdessäni tutkimusta Pelastakaa Lapset ry:ssä. Hakija sitoutuu lisäksi luovuttamaan yhden kappaleen valmistuneesta tutkimuksesta Pelastakaa Lapset ry:n keskuistomiston kirjastoon.		
allekirjoitukset selassa pidettäviä tietoja käsitteleviltä henkilöiltä	paikka ja pvm	allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
	12.4.2011 JUVA	Heidi Lindgren HEIDI LINDGREN	
		allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
	paikka ja pvm	allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
paikka ja pvm	12.4.2011 JUVA	hakijan allekirjoitus ja nimenselvennys	Heidi Lindgren HEIDI LINDGREN
Päätös	☒ tutkimuslupa hyväksytty ☐ tutkimuslupa hylätty Mahdolliset lisäehdot:		
yhteyshenkilö Pelastakaa Lapset ry:ssä	Arja Huovinen		
paikka ja pvm	14.5.2011	päättäjien allekirjoitukset ja nimenselvennykset	 Hanna Maria Mäkelä, kirjuri Pirko Saaristo, johtaja
jakelu	☒ hakijalle ☒ Pelastakaa Lapset ry:n yhteyshenkilölle ☒ oppilaitoksen tutkimuksen ohjaajalle		
Liitteet	TUTKIMUSSUUNNITELMA YHTEYDENOTTOKIRJE KYSELYLOMAKKEEN RUNKO		

**LIITE TUTKIMUSLUPA-
HAKEMUKSEEN 12.4.2011**

Lisäselvitys

Heidi Lindgrén
Jalmarintie X
XXXXX JUVA
044-XXXXXX

11.5.2011

Pelastakaa lapset ry johtoryhmälle

SELVITYS MUUTOKSESTA OPINNÄYTETYÖN AINEISTONKERUUSEEN

Laitoin aiemmin Pelastakaa Lasten johtoryhmälle tutkimuslupapyyntöni, jonka aihealue on *Tukiperhevanhempien kokemukset väkivaltaa kohdanneista lapsista ja heidän omasta tuen tarpeestaan*. Tutkimuslupahakemuksessa suunnitelmani oli toteuttaa kysely postitse toimitettavan lomakkeen muodossa.

Perjantaina 6.5.2011 minulle tarjoutui mahdollisuus osallistua Jyväskylässä Kokeemukset näkyviin - väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa - hankkeen tutkimuksen tukiryhmään, joka on koottu hankealueen oppilaitosten, yliopiston ja amk:jen, sekä sosiaalialan osaamiskeskusten edustajista. Siellä esille nousi ajatus kyselyn toteuttamisesta tukiperheiden vanhemmille nettikyselynä paperisen kyselylomakkeen sijaan. Pelastakaa Lapset Ry:n yhteyshenkilönäni toimiva Anu Huovinen on keskustellut asiasta puhelimitse opinnäytetyöohjaajani Seija Nissisen kanssa, joka myös piti ajatusta hyvänä.

Käytännössä tämä tarkoittaisi, että mikäli tutkimuslupa myönnetään, saisin Pelastakaa Lasten Keski- Suomen aluetoimistossa toimivien tukiperhevanhempien sähköpostiosoitteet, joita säilyttäisin luottamuksellisesti ja hävittäisin ne asianmukaisesti, kun en niitä enää tarvitse. Kysely lähetettäisiin koulun koneelta, koska oppilaitoksen tietokoneiden suojaustaso on parempi, kuin keskimäärin kotikoneiden. Näin tietoturva olisi parempaa. Tukiperheissä käyvien lasten tiedot eivät edelleenkään tulisi mitenkään opinnäytetyön käyttöön.

Ystävällisin terveisin

Heidi Lindgrén

HYVÄ TUKIPERHEVANHEMPI,

Olen 22-vuotias sosionomiopiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta (AMK) ja opintoni ovat edenneet opinnäytetyövaiheeseen. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä ”Kokemukset näkyviin – väkivaltatyön kehittäminen sijaishuollossa 2009 – 2012”- hankkeen kanssa.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää tukiperhevanhempien kokemuksia heidän omasta väkivaltatietoudestaan ja tuen tarpeestaan, joten vastauksesi on todella arvokas. Opinnäytetyölläni pyrin selvittämään myös, minkä verran tuettavien lasten taustoissa esiintyy väkivaltakokemuksia ja miten ne vaikuttavat tukiperheen arkeen.

Olen hakenut tutkimusluvan Pelastakaa Lapset ry:n johtoryhmältä ja saanut sieltä hyväksynnän tutkimukselle. Tutkimusluvan perusteella minulle annettiin Keski-Suomen aluetoimistosta tukiperhevanhempien sähköpostiosoitteet kyselyjen lähettämistä varten. Joidenkin tukiperheiden kohdalla sain kaksi sähköpostiosoitetta. Jos kysely tulee talouteenne molemmille tukiperhevanhemmille, pyydän, että toinen vastaa tai vastaisitte siihen yhdessä, jotta jokaisesta perheestä tulisi yksi vastaus. Käsittelemme tietoja ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaukset näkyvät anonymisti yhteenvetoreportissa, joten vastaajan henkilöllisyys ei tule minun tietooni.

Sivun alareunassa on linkki kyselyyn, johon pyydän sinua vastaamaan, vaikka tuettavien lasten kohdalla ei olisikaan kokemuksia perheväkivallasta. Mikäli jotain kysyttävää tai ongelmia linkin avaamisessa ilmenee, otathan minuun yhteyttä.

Ystävällisin terveisin

Heidi Lindgrén
Jalmarintie X, XXXXX JUVA
044-XXXXXX

Tukiperhevanhempien väkivaltatietous ja -kokemukset

Perheväkivallan määritelmä:

Perheväkivallalla tarkoitetaan kyselyssä perheen sisällä ilmenevää väkivaltaa. Käsite sisältää naiseen ja mieheen kohdistuvan väkivallan sekä lapsen väkivallan kohteena. Lasten osalta myös väkivallan näkeminen, kuuleminen tai välillinen kokeminen muulla tavoin kodissa ja perheessä luetaan väkivallan kokemiseksi. Väkiältä on yleensä jatkuvaa ja muodoiltaan vaihtelevaa.

Perheväkivalta on hyvin moniulotteinen ongelma, jolla on vakavia ja laaja-alaisia vaikutuksia yksilön psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä yleiseen hyvinvointiin. Väkivallan kohteena oleva tai ollut lapsi tai aikuinen ei uskalla usein hakea itse apua. Lapset eivät välttämättä edes tiedä, että perheessä koettu väkiältä ei kuulu normaaliin lapsuuteen ja perhe-elämään. Tämän vuoksi he eivät osaa itse hakea ratkaisua tilanteelleen. Väkivaltakokemukset vaikuttavat kuitenkin lapseen syvästi, ja ne voivat heijastua lapsesta monin eri tavoin läpi elämän.

Kysely:

Kun vastaat oheisiin kysymyksiin, voit miettiä yleisesti kaikkia lapsia, joille olet toiminut tukiperhevanhempana tai vain jotain tiettyä lasta.

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli

Nainen

Mies

2. Syntymävuosi

- valitse -

3. Koulutus

<input type="text"/>	5
<input type="text"/>	6

4. Onko omia lapsia?

Kyllä

Ei

5. Kuinka monta vuotta perheesi on toiminut tukiperheenä?

- valitse - 6

6. Tuettavien lasten määrä yhteensä:

- valitse - 6

7. Millaisia ovat syyt, joiden takia lapset ovat/ovat olleet tukiperheessä?

OMA TIETÄMYKSESI PERHEVÄKIVALLASTA

8. Kuvaile omaa tietämystäsi perheväkivallasta sekä sen ilmenemisestä ja vaikutuksista lapseen.

LIITE 4(3).
Monisivuinen liite

9. Koetko väkivaltatietämyksesi olevan riittävä, jos toimisit tukiperhevanhempana lapselle, joka on kohdannut perheväkivaltaa?

Kyllä

Ei

10. Millaiset valmiudet sinulla on nyt mielestäsi perheväkivallan havaitsemiseen ja asian puheeksiottamiseen?

Hyvät

Heikot

Kohtalaiset

En osaa sanoa

Ei minkäänlaisia

11. Mitä voimavaroja sinulla on omasta takaa, jotka voisivat auttaa perheväkivaltaa kohdanneiden lasten tukemisessa? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

Kokemus lasten kasvatuksessa

Oma koulutus

Oma ammatti

Puolison tuki

Läheisten tuki

Oma persoona, luonne

Muita, mitä?

En osaa sanoa

TUETTAVIEN LASTEN PERHEVÄKIVALTAKOKEMUSTEN YLEISYYS

12. Onko tiedossasi, että tuettavat lapset ovat kohdanneet perheväkivaltaa?

- Kyllä
- En osaa sanoa
- Ei ole

13. Kuinka monen tuettavan lapsen arvioit kohdanneen tai nähneen perheväkivaltaa kotonaan?

- En yhdenkään
- 1
- 2
- 3
- Muu, mikä?

Mikäli olet havainnut perheväkivallan ilmenemistä lapsen käydessä tukiperheessä, vastaa kysymyksiin 14 ja 15.

14. Miten kokemukset ovat tulleet ilmi? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- Lapset ovat itse kertoneet. Miten/mitä lapset ovat kertoneet?
- Olen huomannut jälkiä, jotka ovat antaneet aiheita epäillä
- Lasten käyttäytymisestä. Millaisesta käyttäytymisestä?
- Vanhemmat ovat kertoneet
- Sosiaalityöntekijä on kertonut
- Leikeistä. Miten näkyy leikeissä?
- Lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen kautta. Miten näkyy?
- Joku muu, mikä?

15. Miten väkivaltakokemukset ovat näkyneet mielestäsi tukiperheen arjessa? (1= täysin eri mieltä, 2=jokseenkin eri mieltä, 3= en osaa sanoa, 4= jokseenkin samaa mieltä, 5= täysin samaa mieltä)

	1 Täysin eri mieltä	2 Jokseenkin eri mieltä	3 En osaa sanoa	4 Jokseenkin samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä
Eivät mitenkään	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Leikeissä	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsen puheissa	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsi ratkoo ongelmia väkivaltaisesti	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsi on levoton	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsella on keskittymisvaikeuksia	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsen jatkuva valppaus, ilmapiirin tarkkailu	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsen hyväksyvä asenne väkivaltaa kohtaan	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Vaikeuksia olla vuorovaikutuksessa ikätovereiden kanssa	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Vaikeuksia olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Pelokkuus	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Erilaiset pelkotilat	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Surumielisyys	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Turvattomuuden kokemus	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Huoli vanhemmasta	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Syyllisyyden kokeminen	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Valheiden keksiminen vanhemman suojelemiseksi	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Ristiriitainen suhde huoltajaansa	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Lapsi on äärimmäisen kiltti ja tottelevainen	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Puhumattomuus	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Ahdistuneisuus	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Epämääräinen pahanolon tunne	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Syömisvaikeudet	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Nukkumisvaikeudet	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Painajaiset	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Takertuminen	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Opittujen taitojen taantuminen	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn
Somaattiset oireet (vatsakipu, pääkipu)	Jn	Jn	Jn	Jn	Jn

TUEN JA KOULUTUKSEN TARVE

16. Tarvitsetko mielestäsi enemmän tietoa perheväkivallasta?

Kyllä

Ei

17. Millaista tietoa kaipaat enemmän? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- Tietoa perheväkivallan merkeistä ja tunnistamisesta
- Tietoa perheväkivallan vaikutuksista lapseen
- Tietoa siitä, kuinka ottaa perheväkivalta puheeksi
- Tietoa siitä, kuinka tukea lasta
- Tietoa siitä, mistä apua voi hakea
- En mitään

18. Tarvitsetko mielestäsi tukea perheväkivaltaa kohdanneen lapsen tukemiseen?

Kyllä

Ei

19. Millaista tukea toivot? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

- Enemmän tietoa aiheesta
- Tukea yhteistyöhön vanhempien kanssa
- Tukea lapsen väkivaltakokemusten käsittelyyn
- Tukea lapsen kanssa jaksamiseen
- Tukea tukiperheessä sattuneiden tilanteiden käsittelyyn
- En minkäänlaista
- Joku muu, mikä?

20. Keneltä toivot tukea?

	5
	6

21. Vapaa sana. Mitä muuta haluaisit aiheesta sanoa?

	5
	6

Kiitos vastauksestasi!

e Vahvista vastausten lähetyks

Lähetä